

T.C

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. TURGUT GÜMÜŞOĞLU

TIP DİLİNDE ÇEVİRİ ODAKLI ÇOK DİLLİ TERİMCE ÇALIŞMALARI

ÇEVİRİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BÜLENT ACIMAZ

İSTANBUL,2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : BÜLENT ACIMAZ

Numarası : 2501110143

Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : ÇEVİRİBİLİM

Danışmanı : DOÇ.DR.TURGUT GÜMÜŞOĞLU

Tez Savunma Tarihi : 31.05.2019

Saati : 11:00

Tez Başlığı "Tıp Dilinde Çeviri Odaklı Çok Dilli Terimce Çalışmaları"

:

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin **36. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
PROF.DR.SUEDA ÖZBENT		Kabul
DOÇ.DR.TURGUT GÜMÜŞOĞLU		Kabul
DR.ÖĞR.ÜYESİ NESLİHAN DEMEZ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
DOÇ.DR.NECDER NEYDİM		
DR.ÖĞR.ÜYESİ DERYA OĞUZ		

ÖZ

TIP DİLİNDE ÇEVİRİ ODAKLI ÇOK DİLLİ TERİMCE ÇALIŞMALARI

BÜLENT ACIMAZ

Bu betimleyici çalışmada, Acil tıp teknisyeni (ATT) olarak adlandırılan personele yönelik Almanca yazılmış bir acil yardım cep kitabının terimleri çevrilirken karşılaşılan bazı sorunlardan yola çıkarak günümüzde Terminoloji çalışmalarının nasıl işlediğiyle ilgili bir anlayış, bir bakış açısı kazanmaya ve bulunulan yerde Terminoloji araştırmaları yürütülmesini sağlayacak becerilerin nasıl elde edilebileceği konusunda somut sonuçlar edinilmeye çalışılmıştır. Çalışma iki dilde yapılmış ancak ilk yardımın bu alanındaki terimlerinin Türkçede nasıl karşılanacağı üzerinde durulmuştur. Bazı terimler bağlam, açıklama, kategori açısından ele alınmıştır. Bu çalışmalar yapılırken Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) 704 Notlu Norm'da Belirlediği İlkeler, çeviri terimceleri standardı, ISO 12616, Kanada Hükümeti'nin bir organı olan TERMIUM incelenerek, işleyişi, çalışma ve terimlerin günlük yaşamdaki kullanımını izlenme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Öncelikle, çevirmenlerin terim karşılama süreçlerine otomatik olarak dahil oldukları noktalarda ortaya çıkan sorunlar ve çevirmenin bu sorunlarla baş ederken kullandığı strateji ve işlemler, ihtiyaç duyduğu disiplinler arası yardımcı araç ve bilgilerin belirlenmesi doğrultusunda çalışmalar yapılmış ve bunların görünür hale getirilmesine çalışılmıştır. Tıp dili ilk yardım alanındaki metinlerin tamamına yakın kısmı yabancı dilde olduğundan, bu terimlerin Türkçe' de karşılanma süreçlerinin daha çok çeviri esnasında gündeme geldiği görülmektedir ve bu süreç tamamen spontan olarak işlemektedir. Çevirmenin bazı terimleri karşılariken oluşmuş birikimden ve paralel metinlerden yararlandığı kesindir. Bu yanıyla çevirmen bağımsız gibi görünse de

aslında hareket alanı fazla değildir. Fazla inisiyatifin işlevsiz bir çeviri ortaya çıkarma tehlikesi vardır. Zira yeni terimler karşılanırken, kullanılacakları uzmanlık alanında kabul görüp görmeyeceğine, iletişimde sorunlar yaratıp yaratmayacağına ancak çok yönlü, titiz bir çalışma sonucunda sağlıklı karar verilebilir. Çevirmenin yeni terimler konusundaki kararları ise kendi sorumluluğuna ve etik tutumuna bağlıdır. Çevirmen sürecin çok kritik bir noktasındadır. Gerek yeni terim karşılama süreçleri, gerekse de kullanımdaki terimlerin, ulusal ve uluslararası standartlar açısından yerine getirmesi gereken işlevleri hakkıyla yerine getirip getirmediğinin sorgulanıp değişikliklerin ve yeni önerilerin gündeme getirilmesi çevirmeni ve TDK'yi aşan bir çalışmadır ve bu çalışmaların yalnızca bu aktörlerin katılımı ve yönlendirmesiyle gerçekleşmesinin birçok açıdan yeterli ve sağlıklı olmayacağı öngörülebilir. Bu sürecin kendi doğal ve nesnel bir yanı vardır. Çevirmenler bulundukları konum açısından bu süreçte daha geliştirici bir rol oynayabilirler. Ancak, içinde konuyla ilgili çok çeşitli aktörlerin bulunduğu, eşgüdümü sağlayacak, ISO standartları ve Termium gibi uluslararası deneyim ve birikimlerden yararlanan bağımsız –bilimsel bir oluşumun bir önce gündeme getirilmesi yerinde olacaktır. Birilerinin bir araya gelip böyle bir oluşumu hayata geçirmesini beklemek yerine, bulunulan noktada örnekler oluşturmak, bu örnekleri paylaşmak, zaman ve olanaklar yettiğinde ilgili en geniş kesimleri sürece katmak sonuçları bir adım ileriye götürecektir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, ISO 12616, Standardizasyon , Terminoloji, Termium,

ABSTRACT

TRANSLATION-ORIENTED MULTILINGUAL TERM STUDIES IN MEDICAL LANGUAGE

BÜLENT ACIMAZ

The role of terms, which can be defined as words specific to branches of activity, knowledge, science, technics, and expertise are becoming increasingly significant. Terms are the main transmitters of information related to fields of expertise. Fields of expertise are studied and comprehended with terms. The distinction of whether the information presented belongs to your particular area of expertise or not, is made with terms. It is necessary to accentuate the role that translation has played internationally on the process of dissemination and creation of terms. This process which, at the present time cannot be acknowledged as to be proceeding in a controlled and reasonable manner, has been addressed, and some methodological examples regarding the problems encountered, and the types of solutions found concerning these problems in various countries have been examined in this study. Although it is not possible to keep up with the speed of the process, there are some benefits of awareness. In a descriptive study, based on problems that translators face when translating the terms of a German emergency aid pocket book for staff called Emergency Medical Technician (ATT), it has been tried to gain an understanding of how terminology works and it has been tried to obtain concrete results about how to obtain the skills that will enable the conduct of terminology researches. Studies have been conducted in order to determine the problems that arise at the points where translators are automatically included in the process of finding the term equivalents.

Keywords: ISO 12616, Standarts, Terminology, Termium, Translation,

ÖNSÖZ

Uzmanlık alanlarına, bilimsel konulara ilk adımlar ve bu alanlarda yetkinleşme terimleri sayesinde oluyor. Bilgiye ulaşımın hızlandığı, uluslararası bilgi dolaşımının ileri boyu vardığı günümüzde terimler ilgili yapılacak çalışmaların önemi de artıyor. Bu doğrultudaki çalışmalarda, çeviri özel bir rol oynuyor. Terimlerin dolaşımı çeviriler üzerinden oluyor. Bir çeviri işi olarak, DEOMED MEDİKAL YAYINCILIK yöneticisi ve 10. Avrupa Anatomi Kongresi Onursal Başkanı, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Öğretim Üyesi , Türkiye Anatomi Derneği Başkanı (2005 yılı), şu an SANKO Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Salih Murat Akkın tarafından bana teklif edilen, Rolando Rossi / Günther Dobler' in yazdığı : Notfall-Taschenbuch für den Rettungsdienst kitabının Almancadan Türkçeye çevrisine başlamak beni, terimler ve çeviri konusuyla daha somut olarak yüz yüze getirdi ve tez konusunun seçiminde önemli rol oynadı. İlk tez danışmanım Prof. Dr. Turgay Kurultay'la birlikte Çeviri Tabanlı Terimce Çalışmaları ve ISO Standartları konusunda düzenlediğimiz uygulamalı seminer, yöntemler konusundaki görüş açımı genişletti.

Bu çalışmamda gerçek bir çeviri bağlamı olan bir ilk yardım kitabını çevirirken terimlerle ilgili hangi sorunlarla karşılaştığımı, bu sorunlarla baş etmek için hangi seçeneklerin önümde durduğunu, bir çevirmen olarak bu sürecin neresinde olduğumu ve nasıl bir rol oynayabileceğini ortaya koymaya çalıştım. Çeviri tabanlı terimce çalışmaları sürecinde yararlanılabilecek yöntemler konusunda da uluslararası deneyimleri daha yakından inceledim, yaptığım araştırma ve soruşturmalardan bu tür çalışmaları yapanlara fikir verebilecek somut sonuçlar çıkardım.

Böylesine işlevsel bir konunun seçiminde beni yönlendiren ve çalışmanın her aşamasında bilimsel birikimi ile beni doğru bilgilere ve yöntemlere yönelten Profesör Dr. Turgay Kurultay'a, bilimsel çalışma disiplini ve çok yönlü donanımıyla her alanda bana destek

sağlayan tez danışmanım Doç. Dr. Turgut Gümüşoğlu'na, yüksek lisans öğrenimi sırasında dil bilimi alanında sağladığı değerli katkılarla konuya bakışımı güçlendiren Sayın Prof. Emel Ergun'a İstanbul Üniversitesi çeviri bilim Bölümü Almanca mütercim tercümanlık bölümü başkanı Sayın Doç.Dr. Necdet Neydim'e, yerinde ve zamanında isabetli katkılarıyla bilgi ve motivasyonumu güçlendiren Marmara Üniversitesi Fen- Edebiyat fakültesi Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü Başkanı Prof. Dr. Süheda Özbent'e, bütün bu süreçte her zaman benim yanımda durup bana destek olan eşim Arzu Acımaz ve oğlum Tarık Acımaz'a teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii

1.GİRİŞ.....	1
--------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

2.TERİM NEDİR.....	5
2.1. Terminoloji Nedir.....	7
2.2. Terminoloji Uzmanı kimdir.....	8
2.3. Terminolog ve Terminograf.....	8
3. TERMİNOLOJİ VE UZMANLIK DİLİ.....	11
4. TERMİNOLOJİ ÇALIŞMALARINDA YAKLAŞIMLAR.....	12
4.1. Dilsel Odaklı.....	12
4.2.Çeviri odaklı Terminoloji	14
4.3. Terminoloji Çalışması.....	15
4.4. Terim ve Çeviri.....	18
5. ÇEVİRİ DİLİ BAĞLAMINDA TERİMCE TARTIŞMALARI.....	20

5.1. Bir İnceleme Modeli Olarak Termium	23
5.2.Çeviri Odaklı Terminografi ISO 12616.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

6. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	37
----------------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

7. SORUŞTURMA.....	39
--------------------	----

7.1. Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) 704 No'lu Norm'da Belirlediği İlkeler Çerçevesinde Terim İnceleme.....	40
7.2. Dil-dışı Sorunlar Açısından Terim İnceleme.....	49
7.3.Üst kavram çerçevesinde Terim İnceleme.....	51
7.4. Göndergesel bağlamda Unterkühlung Terimi.....	53
7.5. Çok Anlamlılık bağlamında Unfallmechanismus Terimi.....	54

8. SONUÇ.....	60
---------------	----

9.KAYNAKÇA.....	65
-----------------	----

10.EKLER.....	66
---------------	----

1.GİRİŞ

Bilimsel teknolojik gelişmeler yeni kavramların ortaya çıkmasına, iletişimin, bilgi ve belge paylaşımının hız ve miktar olarak geçmişle karşılaştırılamayacak bir yoğunluğa ulaşmasına ve ulusal sınırlar ötesi bir anlam kazanmasına yol açmıştır. Anlam ve bilgi paylaşımı ortak simgeler sistemi aracılığıyla yapılır. Alan diline ait kavramları inceleyen ve bu kavramların adlandırmasını yapan bilim dalı da Terminolojidir. Günümüz dünyasında titizce yapılacak terminoloji araştırma ve uygulamalarının önemi ve bunlara duyulan ihtiyaç gözler önündedir. Dünyanın birçok yerinde ve dillerinde çeşitli uzmanlık alanlarında birçok terminoloji çalışması yapılmaktadır. Bu çalışmaların kendi nesnel ve doğal bir gelişimi söz konusudur ve sayısız yararlar sağladığı ancak bunun yanında küçümsenmemesi gereken sorunları da ortaya çıkardığı görülmektedir. Terimlerin ortaya çıkma, üretilme ve yerleşme süreçlerinin çok fazla bileşeni ve boyutu vardır. Son derece geniş bir konudur ve çok yönlü bir ele alışı zorunlu kılar.

Özellikle tıp, bilim ve teknoloji alanlarında uzmanlık bilgilerinin gelişimi ve paylaşımının daha sağlıklı yürüyebilmesi için hem bu teknolojilerden verimli ve yaratıcı bir biçimde yararlanmak, hem de verebileceği olası zararların bilincinde olup gerektiğinde müdahil olabilmenin yollarını aramak disiplinler ve uluslararası çalışmaların değerini artırmaktadır. Zira diller, kültürler ve teknolojiler mutlak standartlaştırmaya karşı koysalar da, günümüzün modern dünyasında küresel ve etkili bir şekilde iletişim kurabilmek için belirli dilbilimsel ve teknik standart protokollerin üzerinde uzlaşmak gerekliliği kaçınılmaz görünmektedir. Birçok kurum ve kuruluş için Terminolojinin, araştırma ve terim oluşturma alanında, kuramsal ve uygulama düzeyinde gerçekleştirdiği çalışmaların daha verimli ve etkili olması için eşgüdüm zorunluluktur ve çevirmen kararlarının bu alandaki rolünün özellikle altı çizilmelidir.

Çevirmenler mevcut süreçlere müdahil olmak amacıyla çeviri tabanlı Terimce çalışmaları ve eşgüdüm konusunda yeni yaklaşımlar geliştirmelidirler.

Terimce çalışmaları, kendine özgü farklılıklar gösterdiğinden hangi unsurları içermesi gerektiği son derece açık ve ayrıntılı olarak belirlenmelidir. Bu alanda yapılacak çalışmaların, yalnızca çevirmenin becerileriyle halledilebilecek bir şey olmadığı ön kabulüyle eğitim çalışmalarını da içermelidir. Bu çalışmamda Tıp Dili Acil Yardım Alanında Çeviri Tabanlı Terimce Çalışmaları ele alınacaktır.

Çalışmanın amacı, profesyonel düzeyde terimce üretmek değil, terimce çalışmalarının nasıl işlediğiyle ilgili bir anlayış, bir bakış açısı kazanmak ve bulunulan yerde Terminoloji araştırmaları yürütülmesini sağlayacak becerilerin nasıl elde edilebileceğini ve uluslararası terim standardizasyonu protokollerinden yararlanmanın etkisini pratik içinde somutlaştırmak olduğundan, önemli olan yöntemin belirginleştirilmesiydi. Çalışmanın ağırlığı bu noktalara verildi.

Bu çalışmanın kuramsal kısmının ilk bölümünde, terim, uzmanlık dili ve terminoloji, terminolojik kavramlar, terminoloji çalışmalarının tarihçesi konularında temel bilgiler ele alındı. Bu doğrultuda ayrıntılara girmemeye özen gösterildi. İkinci bölümdeki, terminoloji çalışmalarında anlayışlar ve yaklaşımlar başlığının altında dilsel ve çeviri odaklı yaklaşımlar yer aldı. Çeviri odaklı anlayışlarda, çeviri bağlamında terim çalışması süreci ve yöntemleri, çeviri tabanlı terminoloji çalışmasının unsurları vurgulandı. Çok dilli çeviri bilimsel terminoloji çalışmaları ve bu alandaki uluslararası birikimler, değerlendirildi. Yine kuramsal bölümde kısaca, araştırma soruşturma bölümüne konu bilgisi oluşturacak ilk yardım metinleri ve bu metinlerde kullanılan çeviri terimler çerçevesinde Türkçe ve çeviri ilk yardım metinlerine değinildi. Bu metinlerin kullanıma giriş süreçleri konusunda bilgiler aktarıldı.

Yöntem olarak niteliksel çalışma yapıldı. Terimler üzerinde çalışırken betimleyici, karşılaştırmacı, atıfta bulunan anlamları sorgulayan, para kültür ve anakültür düzeylerini sorgulayan yöntemler izlendi. Terminoloji kayıtları oluşturma metodolojisi kullanıldı. Hangi terimlerin sorun yaratıp yaratmayacağı ele alınırken, terimleri, Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) “Principles for term formation” başlığı altında belirlenen ilkeler çerçevesinde değerlendirildi. Dil-dışı etkenler açısından da değerlendirme kriterleri uygulandı. ISO 12616, terimce inceleme modeli TERMIUM ‘un belirlediği, uyguladığı ve önerdiği yöntemler açıklanarak, bu yöntemlerle örnek terimce çalışmaları yapıldı.

Soruşturma kısmında Türkiye’de Acil tıp teknisyeni (ATT) terimi ile adlandırılan, genellikle sağlık meslek liselerinin acil tıp teknisyenliği bölümlerinden mezun olmuş-ve veya olacak- acil yardım hizmetleri vermekle görevli, acil çağrılara olay yerinde ve nakil sırasında sağlık hizmeti vermek üzere oluşturulmuş ambulans ve ekiplerin bulunduğu birimleri tanımlayan istasyonlarda çalışan- ve veya çalışacak- tıbbi araç ve gereç desteği ile olay yerinde ve hastaneye nakil sırasında verilen hizmetlerden sorumlu uzman personele yönelik olarak yazılmış ”Notfall-Taschenbuch für den Rettungsdienst” kitabı temel alınacaktır. Kaynak metnin Latinceleriyle birlikte terimcesi çıkarılarak, çevirisinde sorun yaşanan terimler belirlendi. Terimce çalışmalarındaki çeşitli kriterler ve standartlar ve özellikle de DIN ve ISO terim standartları açısından iki dilde karşılaştırmalı analiz, gerek görülen yerlerde alanın dışına çıkan ek paralel metin çalışmaları da yapılacaktır. Türkçe ve Almanca dil çifti, dil semantiğinin oluşumu, kavram ve sistemler konusunda asimetrik durumlar sergilemektedir. Bu asimetri ilk yardım terimlerinde de zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Terimlerin çeviri sürecinde bu asimetrielerin analizi önemli bir yer tutacaktır. Terimlerin çevirisi yapılırken verilen kararlarda hangi çeviri işlemlerin yapıldığı ve hangi parametrelerin baz alındığı saydamlaştırılacaktır.

İlk yardımın bu alandaki terimlerinin çevirilerinde, hangi noktaların analizine yoğunlaşılmasının yarar sağlayacağı süreç içinde gözlenecektir. Terimlerin seçiminde bu kriter gözetilecek, nitel çalışma yapılacaktır. Kullanacağımız dil unsurlarının aynı zamanda ilgili alıcıya uygunluğu ve dahası iletişim ortamına (konvansiyona) uygunluğu bakımından da ele alınması gerekmektedir. Konuşma ortamlarına sadece “Semantik” (Anlam Bilgisi) ve “Sentaks” (Cümle Bilgisi) bakımından yaklaşmak sağlıklı bir iletişimin kurulabilmesi için yeterli değildir. İletişim kazalarının önlenmesindeki üçüncü önemli unsur pragmatik boyuttur. Dilin pragmatik boyutu, bize iletişim alanındaki zorlukları aşmada yeni bir bakış açısı kazandırmakta, yeni olanaklar sunmaktadır. Soruşturma bölümünde, uygulamada çıkan sorunlar somutlaştırılacak baş etme stratejileri konusunda hangi araç ve yöntemlerden yararlanılacağı ve bu araç ve yöntemlerin devreye sokulmasında yaşanan ve yaşanabilecek güçlükler, ISO 12616 Standardına göre oluşturulabilecek Terimler Sözlüğü Tabanlı bir çalışmanın neler getirebileceği ve zorlukları ele alınacaktır.

2.TERİM NEDİR

Terim kelimesi Türkçe Sözlükte “bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan ıstılah”¹ Gramer Terimleri Sözlüğü “bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad”²olarak tanımlanmaktadır. Vardar ise terim için “özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük” demektedir.³ ”Dilaçar’a” göre genel dilde yer alan bir kelime yalnız bir connotasyona (gerçek anlama) sahip olduğu için terimdir.”⁴ Konnotasyon (yan anlam yahut ikincil anlam) terim olamaz. Yani genel dilde görülen çok anlamlılığa karşın terim dilinde tek anlamlılığa doğru bir yöneliş vardır.”⁵. Bu tanımlamalara göre terimin özellikleri şunlardır: ⁶

- 1.” Bildirdiği anlam yoruma açık değildir, kesinlik ifade eder.
2. Herhangi bir kelime cümle içinde yanında bulunan bir kelimeye göre anlamca ve görevce değişiklik arz ederken, terimlerde böyle bir durum söz konusu değildir. Anlamları sınırlıdır.
3. Bilimsel kavrama tek karşılığı bulunmalıdır.
4. Kavramları açık ve net bir şekilde karşılamalıdır.”
5. İlgili alana özgü olmalıdırlar “

¹ Türkçe Sözlük 2011:

² Gramer Terimleri Sözlüğü (2010: 213)

³ Vardar (1988: 200)

⁴ Bkz. Dilaçar (1957)

⁵ Vardar (1988: 200)

⁶ Zülfikar (1991: 20-21)

Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüklerinde terim şu şekilde tanımlanmıştır: “Bilim veya sanat kavramları için kullanılan anlamı sınırlı sözcük⁷.”

“İlim, teknik, sanat, spor, ticaret gibi özel alanlarda kullanılan, genellikle belirli bir tek kavramın nesnenin, olayın veya durumun karşılığı olan kelime”⁸“Özel bir bilgi ya da etkinlik alanına, bir bilim, uygulayım ya da uzmanlık dalına özgü sözcük. Terimler uzmanlar arasında etkin bir bildirişim sağlanması için gerekli, temel öğelerdir. Genel dilde geçerli olan çok anlamlılığa karşın terim alanında tek anlamlılığa yönelik görülür. Bu olguya bağlı olarak daha hızlı bir yenileniş süreci ve yaratım etkinliği gözlemlenir.”⁹Terimi, “Bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının kavramlarını karşılayan, anlamları sınırlı özel sözler.” olarak tanımlar ve normal kelimelerden ayırırız

“Terim kelimesinin kökeni ile ilgili farklı görüşler mevcuttur. Terim kelimesinin kökenini dilimizdeki “dermek” fiilinin eski şekli olan “termek” fiiline dayandıranlar vardır. Hamza Zülfikar, “Latince “son, sınır” anlamına gelen “terminus” kelimesine benzetilerek derlemek fiilinin eski şekli olan termek fiilinden –im ekiyle türetildiğini belirterek bu terimin Türk Cumhuriyetlerinde Rusçadaki biçimiyle, “termin” olarak kullanıldığını”¹⁰ işaret etmektedir.. Değişik bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımlanabilecek terimler, ilgili meslek mensuplarının aralarında kısa yoldan ve kolayca anlaşmalarına yarayan, anlamları dar ve sınırları olan kelimeler olarak da tarif edilebilir. Bu kullanım ve tanımlamalarda da terimlerin bir dilin genel ve sıradan kelimelerinden farklılığının söz konusudur. Zira terimler, gösteren olarak taktır. Oysa kelimelerin sinonimleri (eş anlamlıları) mevcuttur. Ayrıca terimlerde anlam, sıkıştırılmış olarak bulunmaktadır.

⁷ Hatipoğlu, 1982: 118

⁸ Topaloğlu, 1989: 143

⁹ Vardar, 1998: 200

¹⁰ Zülfikar, 1991:20

Terimler, modern bilimlerde günlük konuşmanın göstergeleriyle açıklanamaz. Çoğunlukla belli bir kuramın unsurlarıdır.” Hinsichtlich einzelner Termini sind dabei neben den fachspezifischen Bedeutungen selbst deren fachspezifische Gebrauchsbedingungen von Interesse; hinzu kommen diverse semantische Eigenschaften (wie beispielsweise Genauigkeit, Eindeutigkeit oder Metaphorik) und grammatische Merkmale (insbesondere Muster der Form- und der Wortbildung oder die Motivation von Bezeichnungen). Der Ansatz, ganze Fachwortschätze beziehungsweise Terminologien in ihrer Gesamtheit zu erfassen, zeigt sich vor allem in historischen beziehungsweise diskursanalytischen sowie in lexikographischen beziehungsweise terminographischen Unternehmen, die wiederum auf eine semasiologische oder eine onomasiologische Erfassung von einzelnen Fachwörtern in deren systematischem beziehungsweise kommunikativem Zusammenhang abzielen”¹¹ Buradan yola çıkarsak, teknik terimler aslında uzman metinlerde görünen metin birimleridir. Bu bağlamda, özel metin kelime ve özel metin kelime terimleri kullanılmaktadır. Bu terimlerle, tanım, daha önce belirtilen basit tanımlara kıyasla yalnızca biraz değişir. Terim, konuyla ilgili bilgilerin ana taşıyıcısıdır. Yalnızca uzmanlık iletişiminin değil, aynı zamanda temel öneme sahip terminoloji öğretiminde de rol oynar. Avrupa Devletlerinin Tercüme Hizmetleri Konferansı: "Özel terimlerden daha genel bir anlam, tanımlanabilir, somut veya soyut öğeler oluşturulabilir” demektedir ve terimi şu şekilde tanımlamaktadır: "Terim(ayrıca: teknik terim), İlgili çift veya bir kavramdan ve bir terminoloji unsuru olarak tanımlanabilmelidir. Tanımlar üç temel kavramdan türetilir: nesne, kavram ve adlandırma. Terimin en temel ögesi anlaşılmasıdır".¹²

2.1. Terminoloji Nedir?

¹¹ Roelke T, 2010:2

¹² DIN 2342 1992:

Alman Norm Enstitüsü'nün (DIN) 2342 nolu normundaki tanıma göre Terminoloji ”Uzmanlık diline ait kavramları inceleyen ve bu kavramların adlandırmasını yapan bilim dalı”¹³ olarak tanımlanmaktadır. Terminoloji henüz genç bir disiplindir. Her ne kadar yüzyıllardır terim sorunlarıyla ilgilenildiyse de, sistemli bir şekilde ilgilenme 19. yüzyıldan itibaren başlamıştır. Hızlı ekonomik, teknolojik ve politik gelişim süreci birçok nesne ve araç gerecin üretilmesine neden olmaktadır. Ancak bunların adlandırılmasında sorunlar çıkmaktadır. Bu koşullarda koordineli bir terminoloji çalışması yapılmadığı takdirde, aynı nesneyi ifade etmek için birden fazla farklı isim kullanımı söz konusu olabilmektedir. Ya da tek bir isimle birbirinden farklı nesneler belirtilmektedir. Bu açıdan, günümüzde Terminoloji çalışmalarının çok önem kazandığına işaret etmek yanlış olmaz.

2.2.Terminoloji Uzmanı

Terminoloji faaliyetlerinin çok yönlü olabileceğini gördük. 1970'lerin başında, iş unvanı terminoloji uzmanı, dil hizmetleri ve dil bürolarına tanıtıldı. Terminoloji uzmanları; terminolojik verilerin toplanması, düzenlenmesi ve elde edilmesine adanmış, dilsel olarak eğitilmiş, çoğunlukla çevirmen olan kişilerdir. Berner, Terminolojinin faaliyetlerini aşağıdaki kelimelerle tanımlar: “...Bize göre terminoloji uzmanı, Wüster'in bulgularına dayanan ve hala büyük ölçüde pragmatik olan, hala çoğu öğretim programlarında yer almayan bir alan olan terminoloji öğretiminin gerçek hayattaki uygulayıcısıdır.”¹⁴

Eugen Wüster (1898-1977), modern terminolojinin babası olarak kabul edilmektedir. 19. yüzyılın sonundan bu yana uygulamalı terminoloji çalışması ve dilbilimciler, mühendisler ve ilgili dernekler tarafından kabul gören etkili bir terminoloji yaklaşımının sentezini yapmıştır.

¹³ Arntz&Picht&Mayer 2004:3

¹⁴ Felber/ Budin, (1989:22)

Wüster tüm uzmanlık kavramlarının tanımlanmamış ve hatta tanımlanamaz olduğunu düşünüyordu ancak tanımlanmış kavramları tanımlanmamış olanlardan daha bilimsel ya da kısaca bilimsel olarak kabul etti.

2.3. Terminolog ve Terminograf

Bugün uzman bir terminolog, profesyonel terminolog ve terminograf arasında ayırım yapmak zorundayız. “Uzman terminolog, mevcut terminolojik verileri değerlendirir ve gerekirse terimler için yeni veriler oluşturur. Örneğin, kavramsal ilişkileri tanımlar, bunları kavramsal sistemleri formüle etmek için kullanır, bir veya daha fazla dilde kavramsal sistemleri tanımlar ve karşılaştırır. Bir konu ve terminolojisinde uzmandır.

Profesyonel terminoloji uzmanı, terminoloji ve koordinasyon hakkında kapsamlı bir bilgi birikimine sahip bir uzmandır veya dil uzmanıdır. Terminoloji çalışmalarını terminoloji komitelerinde yönetir ve terminoloji verilerinin tanınmasından ve işlenmesinden sorumludur. Sözlük terminolojisinin görev tanımı, uzman terminolog veya profesyonel terminolog ile aynıdır. Belgelendirme, bilgi ve sınıflandırma teorisi hakkında ek bilgiye ihtiyacı vardır.

. “Terminographie ist eine Lehre und Praxis der Sammlung, Erfassung Speicherung und Darstellung terminographischen Daten”¹⁵

Bir terminolog için şu anda tam bir eğitim yoktur. Çoğu durumda, önce bir konu eğitimi, dil eğitimi, çevirmenlik eğitimi veya bilgisayar bilimleri eğitimi tamamlanır ve üniversite sonrası Terminoloji eğitimi tamamlanır. Terminoloji alanında eğitim çalışmaları tüm hızıyla sürmektedir. Dünyada birçok üniversitede terminoloji dersleri verilmektedir. İlk uluslararası terminoloji dersi kongresi, 1978'de Quebec'te gerçekleşti. Çalışması dil alanı bileşenleri ve

¹⁵ Felber/ Budin, 1989:6

Terminograf genellikle terminografik verileri toplayan, düzenleyen veya tedarik eden ve genellikle terminolojik veri tabanı yardımıyla yöneten bir dil uzmanıdır.

konu alanı bileşenlerinden oluşan bir üniversite mezunu olmak Terminolog için önemli bir koşuldur. Örneğin, Hildesheim Uygulamalı Bilimler Üniversitesi'nde elde edilen diplomayla "Profesyonel Çevirmen" unvanına sahip olunur

“Terim, insanların nesnelerin çoğunda bulduğu bir fikir anlamına gelir. Öte yandan, nesne somut ya da soyut nesnedir, bir kavramın ardındaki gerçek. Öte yandan, adlandırma, bir terimin dilsel olarak gerçekleşmesini ifade eder. Bu ayrım terminoloji çalışması açısından önemlidir, çünkü dizin kartlarında, sözlüklerde veya bugün terminolojik veritabanlarında "sadece" terimler kaydedilmektedir. Kavramlar "somut" değildir, çünkü yalnızca insanların çoğunluğunun birçok nesneyi oluşturduğu fikirleridir. Dolayısıyla terimler kavramları temsil eder, onları temsil eder. Ancak, terim ve terim ile ne kastedilmektedir? Teoride, terim, kavram ve isimlendirme birimini ifade eder. Bununla birlikte, borçlanma terimi, genellikle terminolojik veritabanlarında kaydedilen terimi ifade eder. Genellikle, eşanlamlı terim eşanlamlı yerine kullanılır. Kavramsal yönelim, terminoloji alanındaki terminoloji girişleri için kilit bir gerekliliktir. Karşıt sözde kelime oryantasyonu veya adlandırma oryantasyonu. Adlandırma odaklı girişler genellikle sözlüklerde bulunur. Bir giriş, bir kelimenin tüm anlamlarını listeler. Bu nedenle, buna giriş yuvası da denir. Öte yandan, terminolojik veritabanlarındaki terim odaklı girişler, anlam anlamına gelen kavramı temel almaktadır. Burada giriş başına sadece bir terim bulacaksınız. Sonuç olarak, birden fazla terimi temsil eden bir kelimeleri.”¹⁶

¹⁶ Arntz&Picht&Mayer, 2004:110

3. TERMİNOLOJİ VE UZMANLIK DİLİ

Terminoloji çalışması, özellikle özel alan metin çevirilerinde çevirmenin karşısına çıkabilecek sorunlara çözüm arayışlarından biridir. Bu açıdan bakıldığında çevirmen için yaşamsal önem taşımaktadır. Özellikle çevirmenin kendi çabası ve deneyimleri sonucu oluşturduğu terim bankası, bu çalışmanın bireysel ve mikro kısmını oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı, kullanılacak yöntemi de belirlemektedir.

Çevirmenin, özellikle uzmanlık metni (özel alan) Çevirileri söz konusu olduğunda kapsamlı bir terimce ve köşüt metin çalışması yapması, uzmanlık terimleriyle yoğun ilişkiye girmesi kaçınılmazdır. Terimler, olması gereken yeni bilgileri sağlayan bilimsel araçlardır. Bilgiyi doğru ifade etmede, güvenilirliği aktarmada büyük rol oynarlar. İleriki çalışmalarda kullanılacak bilgiler terimler yoluyla aktarılır. Tüm araştırmacılar tarafından akademik çalışmalarda benzer şekilde anlaşılır. “Alan insanları arasındaki iletişimde ifadelerin belirgin ve kısa olmasına dikkat etmek gerekir”¹⁷ Bu durumu sağlayan önemli unsur Terminolojidir. Her alan kavramı için sadece bir isim oluşturmak, böylece eş anlamlılığı ortadan kaldırmak terminoloji çalışmasının hedeflerindendir. “Genauigkeit von Bennenungen wird dadurch erreicht, daß zwischen einem Begriff und einer Benennung möglichst eine eindeutige Benennung hergestellt wird, d.h. jedem Begriff möglichst nur eine Benennung und jeder Benennung nur ein Begriff zugeordnet wird”¹⁸

Bu süreçte çevirmen, Terminolojinin birikimlerinden yararlanır. Bu birikimler yeterli olmadığında da çıkan sorunlarla baş etme stratejileri geliştirmek ve çeşitli çeviri işlemlerine başvurmak zorunda kalır. Bütün bunları yaparken Terminolojistlerin yaşadığı sorunlarla da karşı karşıya gelir ve önemli deneyimler edinir. Bu disipline katkı sağlayabilecek birikimler

¹⁷ Arntz&Picht&Mayer, 2004:114

¹⁸ Arntz&Picht&Mayer, 2004:112

oluşmaya başlar. Diğer taraftan da Radegundis Stolze'nin Die Fach- Übersetzung (Uzmanlık Çevirisi, çeviri tarafımdan yapılmıştır) kitabında dediği gibi :

“Da die Menge der Fachtermini immer stärker ausufert für den einzelnen nicht mehr überschaubar ist, sind die Experten wie Übersetzer auf die Fachglossare der Normungsinstitute und Terminologie_Datenbanken angewiesen. Um die bei den vielen Organisationen und Institutionen geleistete praktische und theoretische Arbeit in der Terminologieforschung und-erfassung effizienter zu gestalten, ist Koordination notwendig.”¹⁹

Uzmanlık terimlerinin giderek daha fazla abartılması ve tek tek kişiler için izlenebilir olmaktan çıkması, çevirmen gibi uzmanları, uzmanlık dili terimcilerine, terim standartlaştırma enstitülerine ve Terminoloji veri tabanlarına bağımlı hale getirmiştir. Birçok kurum ve kuruluş için de Terminolojinin, araştırma ve terim oluşturma alanında, kuramsal ve uygulama düzeyinde gerçekleştirdiği çalışmaların daha verimli ve etkili olması için eşgüdüm zorunluluktur (tarafımdan çevrilmiştir).

4. TERMINOLOJİ ALIşMALARINDA YAKLAşIMLAR

"Terminoloji çalışmalarının üç büyük yaklaşımdan oluştuğunu söyleyebiliriz; dilbilim odaklı Terminoloji (Dilsel-Terminoloji yaklaşımı); çeviri odaklı Terminoloji (çeviri yaklaşımı) ve Dilsel Planlama Odaklı Terminoloji standartlaştırma yaklaşımı.

4.1. Dilsel Odaklı Terminoloji

Dil temelli terminoloji çalışmalarını, üç anlayışta ele almak mümkündür. Viyana, Prag ve Moskova Ekolu.

¹⁹ Stolze, 1999:40

Bu ekollerin içinde en tanınmış olanı Viyana Ekolüdür. Bu ekolün önde gelen temsilcilerinden biri de modern Terminolojinin kurucusu olarak adlandırılan Eugen Wüster (1898- 1977)'dir. Bu yaklaşımın çalışmaları daha çok Wüster'in çalışma anlayışı çerçevesinde yapılır ve genel Terminoloji çalışmalarının geleneklerine uyum gösterir. Aşağıdaki paragraf Viyana Ekolünün hangi gereksinimler sonucu oluştuğunu ve hangi ilkeleri benimsediğini, açık biçimde anlatmaktadır

Wüster'in en unutulmaz ifadesi, terminoloji programındaki özünü ana hatlarıyla ifade ettiği ifadedir:

„Jede Terminologerbeit geht von den Begriffen aus. Sie zielt auf scharfe Abgrenzung zwischen den Begriffen “²⁰ Wüster kavramı şu şekilde tanımladı: “Ein Begriff – von “Individualbegriffen” werde hier abgesehen – ist das Gemeinsame, das Menschen an einer Mehrheit von Gegenständen feststellen und als Mittel des gedanklichen Ordners (“Begreifens”) und darum auch zur Verständigung verwenden. Der Begriff ist somit ein Denkelement. Das, was bei der Analyse eines Begriffes als einzelne Merkmale festgestellt wird, nennt man in seiner Gesamtheit den Begriffsinhalt. Insofern deckt sich der Begriff mit dem Begriffsinhalt.”²¹

Viyana Ekolü, uzmanlar ve bilim adamları arasındaki profesyonel iletişimi ve uzman kişiler arasındaki alışverişi olanaklı kılmak adına, bağlı bulundukları disiplinlerin terimlerini standartlaştırma gereksinimlerinden doğmuştur. En önemli iş, bilgi toplamadır. Alan uzmanları tarafından kullanılan terimler sadece uzmanlık isteyen metinlerle önümüze gelir ve terimlerin yükünü metinler taşır.

²⁰ Wüster 1959:550

²¹ Wüster 1959:552

Terminoloji çalışması kavramdan yola çıkar ve kavramlar arasında kesin bir sınır koymayı hedefler (yazar tarafından çevrilmiştir)

Bu metinden de anlaşılabileceği gibi Viyana Ekolu, daha önce karşılaşılmış terimleri bir araya toplayıp, saklamak ve üzerinde çalışılacak metinler için de kaynak olarak kullanma ilkesini benimsemiştir. Avusturya, İsviçre, Norveç ve Danimarka, güvenilirlik açısından Viyana Ekolu' nu tercih etmektedir.

“1926 yılında kurulan Prag Dilbilim Çevresi'yle bu çevrenin çalışmalarına katılan çeşitli ülkelerden dilbilimcilerce oluşturulmuş yapısal dilbilim okulu. 1926 yılında V. Mathesius'un girişimiyle kurulan Prag Dilbilim Çevresi, S. Karsevski, N. Trubetskoy ve R. Jakobson'un katılımıyla etki alanını genişletti. 1928'de La Haye'de yapılan Uluslararası Birinci Dilbilim Kurultayı'nda Çevre'nin görüşleri, önerileri, savları açıklandı. L. Brun, L. Tesnière, J. Vendryes, E. Benveniste, G. Gougenheim, A. Martinet, A. DeGroot, N. Van Wijk, A. Sommerfelt gibi dilbilimcilerde Prag Okulu'nun çalışma ve yayınlarına katkıda bulundular. Verimli etkinlikleri İkinci Dünya Savaşı'na değin süren bu dilbilim çevresi, özellikle çağdaş anlamda sesbilimi kurdu; ayrıca yazınsal dille de yakından ilgilendi. Öncüleri arasında F. de Saussure'le J. Baudouin de Courtenay'nin yer aldığı okulun ilk büyük sözcüsü, işlevsel dilbilimin kurucusu sayılan N. Trubetskoy'dur. Avrupa yapısalcılığı ondan kaynaklanır. A. Martinet ile E. Benveniste, akımın Fransa'da yayılıp gelişmesini sağladılar. R. Jakobson'un A.B.D. ye yerleşmesi üzerine Avrupa yapısalcılığıyla Amerikan yapısalcılığı arasında bağlantı kuruldu. Dilin başlıca işlevini, erekliliğini bildirişimde gören Prag Okulu'na göre, bir dizge görünümü sunan dilin öz niteliği eşsüremlilik düzleminde belirlenir. Karşılaştırma yöntemi,

aralarında hiçbir akrabalık bulunmayan dil dizgelerini iç özelliklerine göre sınıflandırmada da kullanılabilir. Bu koşulları belirlediği sınırlar içinde artsüremlilik incelemeye eşsüremlilik inceleme arasında aşılabilir engeller yoktur. Çağdaş işlevselcilik, birçok bakımdan Prag Okulu'nun açtığı yolda yeni atılımlar yapmıştır.

1977’de Paris’te oluşturulan Uluslararası İşlevsel Dilbilim Kurumu, A. Martinet önderliğinde tüm dilbilim alanlarında ve dallarında, ilk örnekleri sesbilimde verilen çalışmalara çok geniş bir kapsam kazandırmış bulunmaktadır”²²

Prag Ekolü de dilbilim tabanlı terminoloji çalışmaları yapmaktadır. Birim olarak kavramlar üzerinden gider. İşlevsel dilbilimden yola çıkarak çalışmalarını sürdüren Prag Ekolu, terim bilgisinin oldukça önemli olduğu uzmanlık dillerinin yapısal ve işlevsel tanımını yapmaya çalışırken, kavramları birim olarak alır. Çok dilli ülkelerdeki karmaşık yapı sayesinde gelişmiştir; dillerin ve terimlerin standartlaştırılmasını ilke edinmiştir.

Terim bilgisi çalışması yapan bu ekoller, terim bilgisini bir anlatım ve iletişim aracı olarak görmüşler ve yöntem bilimsel ilkeler edinip, bunları çalışmalarında uygulamışlardır. Bu açıdan bakıldığında terim bilgisi çalışmalarının gelişimine ve ilerlemesine katkıda bulunmuşlardır. Kavramsal terminolojik temel araştırmalar terminoloji bilimine yol açarken, dile ilişkin terminolojik temel araştırmalar sadece oradaki dilbilim yoluyla dolaylı olarak yol göstericidir. İlki, terminolojik ilkeler teorisi ve terminolojik sistem çalışmasının pratikte bilimsel temelini, ikincisi ise uzmanlık dil araştırması ve uzmanlık dil öğretimini oluşturur. Kavramsal terminolojik temel araştırmalar terminoloji bilimine yol açarken, dilsel terminoloji açısından temel terminolojik araştırmalar sadece orada dilbilim yoluyla dolaylı yol göstericidir. İlki, terminolojik ilkeler teorisi için bilimsel temeli ve terminolojik sistem çalışması için pratikte, uzmanlık dilleri ve uzmanlık dillerinin öğretimi için sonuncusunu oluşturur.

²² Prof. Dr. Vardar.Berke 2002:160

4.2. Çeviri Odaklı Terminoloji

Terminoloji ve Çeviri dilsel ve bilişsel olarak birbirinden farklı disiplinlerdir. Terminoloji, kavram olarak adlandırılan soyut ve bilişsel birimlerden yola çıkıp, terim denilen, bu kavramlara uygun dilsel verilere ulaşır. Hem uygulamalı hem kuramsal dilsel bir etkinliktir. Çeviri, çevirmenin tüm önemli girdileri değerlendirerek kurduğu özel koşullardaki bir iletişim olgusudur. Çeviri sürecinin tamamında dilin çok önemli bir yeri ve işlevi vardır. Ama çevirinin, diller arasındaki eşdeğerlikleri, daha başka bir deyişle denk karşılıkları bulup yerleştirmenin ötesinde boyutları olduğu kesindir. Sorun, karşılık bulmak ve eşdeğerlik yaratmak olarak algılanırsa Koeller'in dediği gibi” Kaynak dil ile erek dil arasında birebir eşdeğerlik bulmak az rastlanır bir durumdur. Ancak bu durum, çevirinin dilsel aktarım düzlemlerine kayıtsız kalmasını da gerektirmemektedir veya gerektirmemelidir.

Çeviri açısından bakıldığında, çevirmenin karşılaşabileceği uzmanlık alanlarının çeşitliliğinin yanısıra, karşılaşabileceği metinlerin çeşitliliği de, terim bilgisinin standartlaştırılması belirleyici bir faktördür.

Çeviri Odaklı Terminoloji akımı, terim bankalarının oluşumunun tam da merkezinde yer almıştır.

Çeviride alıcı hedef kitlenin en az Uzmanlık Dili kadar önemi vardır. Bu yüzden sadece uzmanlık alanın geleneklerine göre karar verilmez. Çoğu durumlarda, erek metnin, göndericisinin, çeviri stratejisi konusunda doğrudan etkisi söz konusudur. Kritik durumlarda metnin göndericisiyle konuşulup, karar sürecine onu da dahil etme olanağı vardır. “Hedef Kitle”nin rolü belirleyicidir. Yaşanmış bir örnek verecek olursak: Almanca konuşulan bir ülkede yaşayan bir Türk, hastalığının ameliyat olmasını gerektirecek kadar ağır olmadığını düşünüyor. Doktorların sigortadan para almak için onu ameliyat masasına yatırmak istedikleri

kanısında. Bütün raporlarını alıp Türkiye’de bir doktora göstermek için Türkçeye çevirtiyor. Raporlar tıbbi terimlerle dolu ve tıbbi metin geleneklerine uygun biçimde, doktora yönelik olarak çevriliyor. Raporların çevirisini okuyan, doktor ameliyat olması gerektiğini söyleyince, ondan da şüpheleniyor. Doktorun özel hastanede çalışıyor olması bu şüpheyi artırıyor. Çevirmene gelip, tekrar kendi anlayacağı biçimde çevirmesini istiyor. Bu durum, çeviri sürecinin ve çeviri bağlamının çevirmene sunduğu bir olanaktır. Yine çevirmene bakış açısına bağlı olarak işveren, çevirmenin kültürlerarası bir iletişim uzmanı olduğunu takdir edip ona geniş bir hareket alanı bırakabilir. Kimi zaman çeviri kararları uzlaşmayla ve zamana özgü olarak verilir.

4.3.Terminoloji çalışması

Terminoloji çalışması genellikle taslak hazırlama terminolojisinin pratik aktivitesini ifade eder. Bu nedenle terminoloji çalışmasının sonucu terminolojidir. Uygulamada, farklı terminoloji çalışma biçimleri arasında bir ayrım yapılır: tanımlayıcı terminoloji çalışması terminolojik gerçek durumu tanımlar ve kaydeder. Reçeteli, normatif veya normatif terminoloji çalışması, terminolojinin tek tip kullanımı için çaba sarf eder ve açıklık ve açıklık garanti etmeyi amaçlar. “Die übersetzungsorientierte Terminologearbeit, die als mehrsprachige Terminologearbeit verstanden wird und häufig in Form der punktuellen oder der textbezogenen Form auftritt, gilt als Sonderform der Terminologearbeit. Weitere Anwendungsbereiche von Terminologearbeit sind Lokalisierung, Technische Redaktion, Fachwörterbuchproduktion, Normung oder Rechtsvergleichung. Darüber hinaus stellen die verschiedenen Fachgebiete mancherlei besondere Anforderungen, die sich in einzelnen

Arbeitsschritten sowie in den Anforderungen an die Informationen im terminologischen Eintrag widerspiegeln”.²³ Mayer: Terminoloji ve Terminoloji Yönetimi

Düzenlenmiş terminoloji. Sistematik terminoloji çalışması, kesin olarak kısıtlanmış bir konu alanını sonlandırırken ilgili metinler ile metinde yer alan terminolojiyi düzenlerken metin ile ilgili çalışmaları birbirinden ayırır.

Genel bir süreç olarak terminoloji çalışması, sırayla birkaç adımdan oluşan farklı aşamalardan oluşur. Ana aşamalar: 1. Hazırlık, 2. Terminolojik analiz ve 3. Kullanıcı için provizyon. Bu aşamalardaki bireysel adımlar, terminoloji çalışmasının doğası ve amacı ile yakından ilgilidir. Örneğin, bir ve üç fazlar, sistematik terminoloji çalışmasında çok kapsamlıdır. Dakik terminoloji çalışması söz konusu olduğunda, örneğin bir veya birkaç terimi açıklamakla ilgilenen “sadece” olan teknik düzenleme veya çeviride, üçüncü aşama yalnızca metinde hangi terimi kullanacağını bilen kullanıcıya dayanır. Bu çerçevede, aşağıda açıklanan metodoloji temel olarak kabul edilmeli ve amaçlara uyarlanmalıdır.

“Zielsetzung, Zielgruppe, Form der Verwendung der Terminologie, gegebenenfalls Form der Veröffentlichung und Mitarbeit von Fachleuten bei einem Projekt, nur bei der systematischen Terminologiarbeit:) Abgrenzung des Fachgebiets und Aufteilung des Fachgebiets in kleinere Einheiten, da eine zu große Menge an zu bearbeitenden Begriffen nicht mehr handhabbar ist,

3. Beschaffung und Analyse des Dokumentationsmaterials; wichtig ist, dass die Texte von Fachleuten verfasst sind, von Muttersprachlern geschrieben sind und den dem Inhalt des Texts entsprechenden aktuellen Wissensstand des Fachgebiets widerspiegeln.”²⁴

²³ Mayer, Seewald-Heeg. Weddig, (2009:15)

²⁴ Mayer, Seewald-Heeg. Weddig, (2009:17)

Diğer dilin görünümü, hatta bir dilin kavramsal alt bölümleri ve yapıları, diğer dilin görüşünü sağlamalıdır.

Terminoloji ve çeviri arasındaki ilişkide, iki farklı ihtiyaç türünü ima eden iki durum ayırt edilebilir. “Vereinheitlichung der Terminologie: terminologische Facharbeit (66), bei der durch Anwendung terminologischer Grundsätze eine einheitliche Terminologie oder einheitliche Terminologien erstellt werden.

(70) Terminologieregelung; festlegende Terminologearbeit: Vereinheitlichung der Terminologie eines Fachgebietes durch eine Terminologiekommission, Anerkennung dieser Terminologie durch eine fachliche Autorität, z. B. Akademie der Wissenschaften, internationale Fachorganisation, und Veröffentlichung dieser Terminologie als vereinbarte Empfehlung.

(71) Terminologienormung: Vereinheitlichung der Terminologie eines Fachgebietes (oder von Terminologien vieler Fachgebiete) durch Festlegen der Soll- Zuordnung von Begriffszeichen -Begriff, der Begriffs- bzw. Bestandsbeschreibungen, der terminologischen Beziehungen und Systeme durch einen Fachnormenausschuß (oder vieler Fachnormenausschüsse) einer Normenorganisation und Veröffentlichung dieser Terminologie (oder Terminologien) als Soll-Norm oder durch eine Fachkommission (oder Fachkommissionen) einer Behörde als Muß-Norm (Gesetz).”²⁵

4.4 Terim ve çeviri

Terminoloji ve çeviri önümüze bir dizi rastlantılar koyar. Birincisi, terminoloji ve çeviri, son zamanlarda disiplin olarak oluşturdukları karakterlerin tersine, uygulamalı dersler olarak sahip oldukları uzun gelenekleri ile nitelenir. Terminoloji ve çeviri, özel düşüncüyü ifade etme

²⁵ Felber/ Budin, (1989:8)

ya da anlama problemlerini çözmeye ihtiyacının yol açtığı pratik faaliyetten doğmuştur. Bu, yarı bağımsız doğasını bilgi alanları olarak anlatmak için yararlanılan terimdir. Üçüncüsü, terminoloji ve çeviri kognitif, dilbilimsel ve komünikatif bir temele sahip disiplinler arası alanlardır. Sonuç olarak, kuruluş ilkeleri bilişsel, dil ve iletişim bilimlerinden gelmektedir. Ayrıca, hem dersler hem de üniteler belirli sosyal bağlamlarda ifade edilir. İki disiplinin de temelidir. Dil, konuşmacıların gerçeklik anlayışını yansıtan ve fikirlerini ve düşüncelerini etkileşime sokmalarını ve ifade etmelerini sağlayan ifadeler sistemidir.

Çevirmenler ve terim uzmanlarının çalışma biçimleri birbirinden farklılık gösterir. Çevirmen, yaşayan dille uğraşır, o dili metin düzleminde yeni bir metin yaratmak için kullanır; terim uzmanıysa onu kavramsal bir dizge olarak alır. Terimce derlemesi, birimlerin belirlenmesi, ayırt edilmesi ve tanımlanmasından oluşan durağan bir süreçtir. Çeviri ise, bir dildeki metinsel bütünlüğün başka bir dilde yeniden yaratılmasını kapsayan dinamik bir süreçtir. Sager'e göre: çevirmenler, kavram ve terimleri, bağlamı göz önünde bulundurarak kullanırken, terim uzmanları, terimleri bağlamdan ayırıştırır ve onları soyut bir kavramlar dizgesi içine yerleştirir. Terimcede karşılık arayışı, terimler ve kavramlar arasındadır, metinsel birimler arasında değil.

Çevirmenler iletişim uzmanı kimlikleriyle birimlerin karşılıklarını oluşturma sürecinde, sezgilerinden yararlanırlar. Bilinçli bir anlam veya biçim arayışında olduklarındaysa, terim uzmanı gibi düşünmek ve onun tekniklerine başvurmak zorunda kalırlar. Terim uzmanları ise, her zaman çözümleme yapar ve çözümlemenin sonuçlarını özel terim sözlükleri olarak ortaya koyarlar.

Çevirmen, çeviri amaçlı araştırma süreci kapsamında, terim bankalarına, uzman kişilere, işverene, kısacası başvurabileceği tüm kaynaklara başvurmasına karşın kimi terimleri karşılamada güçlük çekiyorsa; bir terim uzmanı gibi terim oluşturma yoluna gidebilir. Böyle

bir durumda, söz konusu özel alanda yeni bir kavramın geliştiği söylenebilir. Çevirmen, bu kavramı adlandırmak üzere, erek dilde yeni bir terim önerebilir ve yaptığı çeviride bu terimi kullanabilir. Bu yol tercih edildiğinde, yeni terimlerin yaratılmasına yönelik az ya da çok katı kurallar söz konusu olmakla birlikte, genellikle terimin dilsel bir öncülü yoktur. Çevirmen, bu kurallara ve uluslararası standartlara uygun bir terim oluşturmak yerine, bazı çeviri işlemlerini kullanarak da yeni geliştirilen kavramı erek dilde de aktarabilir.

Çeviri sürecinde, terimceden olabildiğince yararlanabilmek için kullanılabilecek en uygun terimce uygulamaları şunlardır: terimcenin otomatik çeviri sistemlerinde kullanılması; özel alan konularında terimlerin yapılandırılması; terim oluşturma; terimleri standartlaştırma. Terminoloji yönetiminin çeviri için kazandığı önem birçok Çeviribilim araştırmacısı tarafından önemle vurgulanmaktadır. Bunlardan biri olan Radegundis Stolze, bu konuya dikkat çekmiştir:

“Angebot und Projekte der Terminologiearbeit könnten mit Hilfe des Internet wirklich zu weltweiter Zusammenarbeit führen. Das Projekt LOGOS ist z.B eine frei zugängliche Datenbanks mehrsprachiges Wörterbuch, das aus freiwilliger Mitarbeit entsteht und regelmäßig von einem Netz professioneller Übersetzer korrigiert wird. Daneben bietet das Internet auch neue Möglichkeiten des Verkaufs eigener technischer Glossare an”²⁶

5. ÇEVİRİ DİLİ BAĞLAMINDA TERİM TARTIŞMALARI

Çeviri, Terminoloji ilişkisi, sadece bu iki disiplinin birbiri için taşıdığı önem açısından değil, ulusal ve uluslararası iletişim açısından da, günümüzün bu disiplinlere dayattığı gereklilikler ve sunduğu olanaklar bağlamında ele alınmayı en fazla hak eden konulardan biridir. Çağımızın niteliği için en fazla kabul gören adlandırmalardan biri, onun “İletişim Çağı”

²⁶ Stolze, (1999:41)

olduğudur. İşlevsel açıdan, hem Çeviri, hem de Terminoloji çağımızın kalbinin attığı yerde işlem yapmaktadır. Terminoloji ve Çeviri dilsel ve bilişsel olarak birbirinden farklı disiplinlerdir. Terminoloji, kavram olarak adlandırılan soyut ve bilişsel birimlerden yola çıkıp, terim denilen, bu kavramlara uygun dilsel verilere ulaşır. Hem uygulamalı hem kuramsal dilsel bir etkinliktir. Çeviri sürecinin tamamında dilin çok önemli bir yeri ve işlevi vardır. Ama çevirinin, diller arasındaki eşdeğerlikleri, daha başka bir deyişle denk karşılıkları bulup yerleştirmenin ötesinde boyutları olduğu kesindir. Sorun, karşılık bulmak ve eşdeğerlik yaratmak olarak algılanırsa Koeller'in dediği gibi” Kaynak dil ile erek dil arasında birebir eşdeğerlik bulmak çok nadir rastlanılabilecek bir durumdur.”²⁷ Ancak bu durum, çevirinin dilsel aktarım düzlemlerine kayıtsız kalmasını da gerektirmemektedir veya gerektirmemelidir.

Çevirmenin, özellikle Özel Alan Çevirileri söz konusu olduğunda kapsamlı bir terimce ve koşut metin çalışması yapması, uzmanlık terimleriyle yoğun ilişkiye girmesi kaçınılmazdır. Bu süreçte çevirmen, Terminolojinin birikimlerinden yararlanır. Bu birikimler yeterli olmadığında da çıkan sorunlarla baş etme stratejileri geliştirmek ve çeşitli çeviri işlemlerine başvurmak zorunda kalır. Bütün bunları yaparken Terminolojistlerin yaşadığı sorunlarla da karşı karşıya gelir ve önemli deneyimler edinir. Bu disipline katkı sağlayabilecek birikimler oluşmaya başlar. Diğer taraftan da Radegundis Stolze'nin dediği gibi : “Da die Menge der Fachtermini immer stärker ausufert für den einzelnen nicht mehr überschaubar ist, sind die Experten wie Übersetzer auf die Fachglossare der Normungsinstitute und Terminologie_Datenbanken angewiesen. Um die bei den vielen Organisationen und Institutionen geleistete praktische und theoretische Arbeit in der Terminologieforschung und-Erfassung effizienter zu gestalten, ist Koordination notwendig.”²⁸

²⁷ Koller Werner, 2011:76

²⁸ Stolze, 1999:40

Terminoloji çalışmalarıyla ilgili sunu ve projeler, internet sayesinde dünya çapında ortak bir çalışmanın hayata geçmesini sağlayabilir. Gönüllü çalışmalarla oluşturulmuş, veri tabanı erişime açık ve profesyonel çevirmen

Uzmanlık terimlerinin giderek daha fazla abartılması ve tek tek kişiler için izlenebilir olmaktan çıkması, çevirmen gibi uzmanları, uzmanlık dili terimcilerine, terim standartlaştırma enstitülerine ve Terminoloji veri tabanlarına bağımlı hale getirmiştir. Birçok kurum ve kuruluş için de Terminolojinin, araştırma ve terim oluşturma alanında, kuramsal ve uygulama düzeyinde gerçekleştirdiği çalışmaların daha verimli ve etkili olması için eşgüdüm zorunluluktur (tarafımdan çevrilmiştir).

Bu çalışmada, bu konu “TIP DİLİNDE ÇEVİRİ ODAKLI ÇOK DİLLİ TERİMCE ÇALIŞMALARI” başlığı altında ele alınacak uluslararası örnekler incelenecektir.

Standardizasyon çalışmaları, uluslararası iletişimi güçlendirmek adına terimlerin tekleştirilmesi anlamına gelmemelidir, aksine konu, tam da özgün ve yerel olanın korunmasıdır. Zira amaç aynı kavramsal içeriklerle düşünmek ve bunlarla iletişim sağlamak değil, özgün olanı elde tutmaktır. ISO çalışmaları bu noktaya parmak basmaktadır.

Yine Andersen, Bir Araştırma Disiplini Olarak Uzmanlık Dili adlı kitabında:

“Es ist deshalb auch nicht weiter verwunderlich dass die einschlägigen Definitionen von Fachsprache sich an wissenschaftlichem Selbstverständnis orientieren und daher Fachsprache als grundsätzlich ökonomisch, präzise und eindeutig charakterisieren”²⁹

ağının düzenli olarak denetlediği çok dilli bir sözlük olan Logos projesi buna örnek gösterilebilir. Bunun yanı sıra İnternet, kişiye ait terimcileri satışı konusunda da yeni olanaklar sunmaktadır. Uzmanlık terimlerinin giderek daha fazla abartılması ve tek tek kişiler için izlenebilir olmaktan çıkması, çevirmen gibi uzmanları, uzmanlık dili terimcilerine, terim standartlaştırma enstitülerine ve Terminoloji veri tabanlarına bağımlı hale getirmiştir. Birçok kurum ve kuruluş için de Terminolojinin, araştırma ve terim oluşturma alanında, kuramsal ve uygulama düzeyinde gerçekleştirdiği çalışmaların daha verimli ve etkili olması için eşgüdüm zorunluluktur (yazar tarafından çevrilmiştir).

²⁹ Andersen

Uzmanlık diliyle ilgili tanımlarda bilimsel kavrayışın esas alınması ve uzmanlık dilinin temelde ekonomik, açık ve net olarak olarak karakterize edilmesi şaşırtıcı olmamalıdır” demektedir. (Çeviri yazar tarafından yapılmıştır)

Uwe Geist ise: “Man kann die Operation auch von einer anderen Seite aussehen: Jedes mal , wenn ich einen Begriff präzisiernd definiere muss ich dazu eine grossere Anzahl von Begriffen benützen, die ich dann jedes einzeln- wiedermit noch mehr Begriffen definieren muss”³⁰

Bu işleme tersinden de bakılabilir: Ne zaman bir kavramı “präzisiernd” (açık, sarıh) olarak tanımlamak istesem, kendileri de tek tek tanımlanmak zorunda olan çok sayıda kavrama başvurmak zorunda kalıyorum.

Günümüzün olanak ve araçlarını etkili bir biçimde değerlendiren geniş katılıma ve erişime açık, iyi organize edilmiş Çeviri Tabanlı bir Terminoloji Çalışmasının Türkiye’de de ihtiyaç olduğu açıktır. Böyle bir çalışma TERMIUM örneği üzerinden projelendirilebilir ve bu konuda istekliler ve benzeri paralel çalışma planlayanların bu projelendirme çalışmasına katılması sağlanabilir. Böylesi bir girişimin başarıyla sonuçlanması son derece gerçekçi görünmektedir.

Çevirmenler ve terim uzmanlarının çalışma yöntemleri birbirinden farklıdır. Çevirmen, yaşayan dille uğraşır, o dili metin düzleminde yeni bir metin yaratmak için kullanır; terim uzmanıysa onu kavramsal bir dizge olarak alır. Terimce derlemesi, birimlerin belirlenmesi, ayırt edilmesi ve tanımlanmasından oluşan durağan bir süreçtir. Çeviri ise, bir dildeki metinsel bütünlüğün başka bir dilde yeniden yaratılmasını kapsayan dinamik bir süreçtir. Sager'e göre: çevirmenler, kavram ve terimleri, bağlamı göz önünde bulundurarak kullanırken, terim uzmanları, terimleri bağlamdan ayırıştırır ve onları soyut bir kavramlar dizgesi içine yerleştirir. Terimcede karşılık arayışı, terimler ve kavramlar arasındadır, metinsel birimler arasında değil.

³⁰ Geist,Uwe

Uzmanlık diliyle ilgili tanımlarda bilimsel kavrayışın esas alınması ve uzmanlık dilinin temelde ekonomik, açık ve net olarak olarak karakterize edilmesi şaşırtıcı olmamalıdır” demektedir. (Çeviri yazartarafından yapılmıştır)

Çevirmenler iletişim uzmanı kimlikleriyle birimlerin karşılıklarını oluşturma sürecinde, sezgilerinden yararlanırlar. Bilinçli bir anlam veya biçim arayışında olduklarıdaysa, terim uzmanı gibi düşünmek ve onun tekniklerine başvurmak zorunda kalırlar. Terim uzmanları ise, her zaman çözümleme yapar ve çözümlemenin sonuçlarını özel terim sözlükleri olarak ortaya koyarlar.

Çevirmen, çeviri amaçlı araştırma süreci kapsamında, terim bankalarına, uzman kişilere, işverene, kısacası başvurabileceği tüm kaynaklara başvurmasına karşın kimi terimleri karşılamada güçlük çekiyorsa; bir terim uzmanı gibi terim oluşturma yoluna gidebilir. Böyle bir durumda, söz konusu özel alanda yeni bir kavramın geliştiği söylenebilir. Çevirmen, bu kavramı adlandırmak üzere, erek dilde yeni bir terim önerebilir ve yaptığı çeviride bu terimi kullanabilir. Bu yol tercih edildiğinde, yeni terimlerin yaratılmasına yönelik az ya da çok katı kurallar söz konusu olmakla birlikte, genellikle terimin dilsel bir öncülü yoktur. Çevirmen, bu kurallara ve uluslararası standartlara uygun bir terim oluşturmak yerine, bazı çeviri işlemlerini kullanarak da yeni geliştirilen kavramı erek dilde de aktarabilir.

5.1. Bir İnceleme Modeli Olarak Termium

Uzun yıllardan beri Kanada Hükümeti Tercüme Bürosu olarak çalışan TERMIUM veri bankası, Terminoloji alanında araştırma ve standardizasyon çalışmaları yürütme, bu sonuçları saklama ve arşivleme, yönetme dağıtma ve bu alanda metodoloji geliştirme için iyi bir fırsat olarak değerlendirilmiş, dünya dil sektöründeki diğer katılımcılar ile işbirliği yaparak, Terminoloji ilkeleri ve bu alanda uluslararası düzeyde kabul görmüş yöntemler geliştirme konusunda katkıda bulunmuştur.

“The Canadian Government Linguistic Data Bank was established in 1974, after Cabinet made the Translation Bureau responsible for ‘verifying and standardising English and French

terminology used throughout the federal public service and in all government agencies reporting to the Parliament of Canada'. Fulfilment of this mandate required, among other things, the organisation and promotion of terminology research projects, the establishment of a termbank for the purpose of increasing the efficiency of translation services in all fields, and the development of cooperative ties with language research and standardisation centres across Canada and abroad. The bank was to serve three main purposes:

(1) to provide an efficient research tool for government translators, interpreters and writers;

(2) to help standardise terminology; and

(3) to facilitate the implementation of the Canadian government's official

languages policy. Over the years, the Termium bank has outgrown its original mandate of service to translators and other public servants in the federal administration. It is now

considered to be a key element in bilingualisation programmes throughout Canada. Recognised internationally as a major achievement in the area of language technology, Termium provides concrete evidence of the success of Canadian efforts to support the use of the country's two official languages"³¹

The Termium bank now consists of four linguistic data collections and one documentary database (see Figure 2).

(1) The terminology data collection containing English-French term equivalents consists of 775,000 records. It is subdivided into three files according to the quality status of the data. Records are also classified according to a classification scheme reflecting semantic links with given scientific, technical or socio-economic fields of knowledge. The built-in

³¹ Landry (1988: 2)

hierarchy allows for the retrieval of very limited subsets of data (eye surgery, for example) or very large ones (such as the field of medicine).

(2) The proper names collection contains 75,000 titles, including trade names,

brands, toponyms, official titles of programmes, Acts and Regulations, official names of various organisations, titles of documents, etc. This data collection is considered by translators to be among the most useful and it has seen substantial growth in recent years.

(3) The multilingual data collection consists of 33,000 records. Each record establishes a relationship between two languages, one of them being either English or French and the other a foreign language. At present, there are only records with German or Spanish equivalents. (4) The translation problems collection contains roughly 10,000 records dealing with common translation difficulties (for example, proverbs and idioms, phraseology, syntactic difficulties).³²

Uzmanlık dillerinde, doğru Terminoloji ve etkili iletişimde çıkarları olan kişi ve kuruluşların sayısı artmıştır. Ulusal ve uluslararası düzeyde tutarlı bir terminoloji standardizasyonu oluşturmak, deneyim ve birikimlerini bu kuruluşlarla paylaşmak isteyen TERMIUM Terminoloji standardizasyon süreci hakkında ders notları hazırlamıştır. İnternet üzerinden on-line ortamda , interaktif bir kendi kendine çalışma programı biçiminde sunulan bu notlardan ,Terminolojinin ilke, yöntem ve araçları konusunda genel bir fikir edinmek ve tutarlı Terminoloji kullanımına katkıda bulunmak için çok önemli bir kaynak hatta rehber olarak yararlanılabilir. Kamu ve özel sektörün desteğiyle hazırlanan bu programın, deneme sürümü, Kanada içinde ve dışında uzmanlar tarafından test edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Kuramsal eğitim uygulamayla birlikte verilmektedir.

³² Landry (1988: 131)

Kuruluşun yapısı Terminoloji Standardizasyon Müdürlüğü Mesleki Gelişim Bölümü şefleri, sorumlu ekip lideri, Termium ® Yönetim Hizmeti sorumlu ekip lideri, genel teknisyenler, eğitim koordinatörü, elektronik yayıncılık ve proje koordinasyonundan sorumlu ekip lideri, kütüphane teknisyeni, öğretici içeriğini geliştirmekten sorumlu ekip üyeleri ve Stajyerden oluşmaktadır.

Öğreticinin deneme sürümü Kanada ve başka yerlerde, Terminolojist, Mütercim Tercümanlık Bölümü'nden bir çevirmen, bilgisayar mühendisi, Dilbilim Bölümü Şefi gibi uzmanlar tarafından test edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Hedef kitle Terminoloji standardizasyon sürecine dahil konu alan uzmanları, özel sektörde ve kamu sektörlerinde müşteri hizmetlerinde çalışan iletişim uzmanları, teknik yazarlar, karşılaştırmalı Terminoloji araştırmaları yapan kişiler, serbest çevirmenler, dokümantasyon hizmetlerinde çalışanlar, ağ merkezli organize veri tabanları yönetiminde çalışanlar, terminolojik içerik yönetimi çalışanlar.

Öğretici, teknik terminoloji, standardizasyon, dil yönetimi konusunda üniversite düzeyinde eğitim aldığını ve uluslararası tecrübeye sahip olduğunu kanıtlamak zorundadır. Uygulamalar Exel tabloları üzerinde yapılmaktadır. “Termium contains about 170 000 of these contexts in English and 155 000 in French, not counting duplicates. These contexts are meant to illustrate the use of a term, but they sometimes also contain definitional or encyclopedic information about the term. Unlike definitions, which often do not contain the term they define, contexts usually contain an occurrence of one of the synonymous terms on the record, as they are meant to illustrate usage.”³³

Burada işlenen derslerden bazıları:

³³ Landry (1988: 132)

-Özel dil kavramları olarak, terminoloji açıklama, yapılanma ve bilgi transferi ile ilgili kuramsal yaklaşımlar diğer disiplinlerden ödünç alınan ögeler

-Bilişsel bilim ve bilgi mühendisliği kavramının oluşumu ve tanımı

-Bilim kavramının evrimsel ve felsefi sınıflandırılması

-Sözlükbilim ve Anlambilim

-Anlamsal özelliklerin oluşum süreci, semantik değişim

-Bilgi bilimi veri tabanı yönetimi

-Ses Bilgisi, Sesbilim

-Bilişimsel dilbilim, doğal dil işleme, korpus analizidir.

Uygulama örnekleri ise:

-Doğru seçilmiş özel belgeleri terminolojik özellikleri açısından tanımlamak;

-Bulunan terimler veya belirlenmiş sorun örnekleri için dosyalar oluşturmak;

-Kavram analizi yapmak ve kavram sistemlerinin bilgi yapısını çözümlemek

-Oluşturulan terimlerin kısaca tanımlarını yazmak ve doğru bir terim tarafından belirlenen konsept hakkında bilgi vermek

- Her kavram için terim konusunda fikir birliğini oluşturduğunda standardizasyona gitmek

-Üzerinde anlaşılan terimleri paylaşabilir ya da bu terimlerle ürünler oluşturabilir duruma gelmek.

Bu dersin orijinal programı kaynakça bölümünde verilen linkten bulunabilir.

Yukarıdaki bölümde TERMIUM örneği üzerinden çalışmaların metodolojisinin nasıl olabileceği konusunda genel bir fikir edinmek mümkündür. Ancak konuyu biraz daha açmak yararlı olacaktır:

-Çalışma, İnternet üzerinden, on-line ortamda, interaktif bir kendi kendine çalışma programı biçiminde yapılır, Exel tabloları kullanılır.

-Eğitim çalışmalarıyla birlikte yürür.

- Bilinçli tercihlerle seçilmiş metinler terim kullanımı açısından taranır.

- Seçilen terimlerin hangi metinlerde geçtiği ve hangi kollokasyonları ortaya çıkardığı tarama yöntemiyle belirlenir.

-Metinlerin türü, kim tarafından, ne zaman yazıldığı, metin tarifleri, terimlerin ne sıklıkta hangi bağlamlarda kullanıldığı (Bu başlıklar çoğaltılabilir) belli standartlara göre kodlanır., yapılanmış malzeme haline getirilir.

-Büyük hacimli korpus, çok sayıda doküman ilkesi esas alınır.

-Veri paylaşım standartları oluşturulup, uygun programlara aktarılır.

-Bilgi ve Belge Yönetimi disiplininin birikimlerinden yararlanılır.

Termium ‘un Çevirmenler için daha işlevli ve pratik hale gelebilmesi için çalışmalar sürmektedir.” The translator’s Workstation The transfer of termbanks to compact disks will greatly facilitate access for translators working with microcomputers. We are pushing ahead with research

into a translator's workstation. This study is being carried out at the Canadian Workplace Automation Research Centre, in cooperation with the Department of Communications. The purpose of the workstation project is to provide The Termium termbank: today and tomorrow translators with a set of tools capable of improving their working conditions and productivity. It has been found that translators spend a large proportion of their time on activities other than actual translation (for example, research). Considerable savings could therefore be achieved with the help of relatively simple equipment and software. We will soon be entering the technical specifications phase and we hope to have a prototype ready for field testing within a year. What will this prototype consist of It will be a network of workstations linked to one another, equipped with high-resolution, full-page screens and sharing several draft- and letter-quality printers. Each translator will have the following: a word-processing software package to meet his or her needs as regards layout and special characters, a spell checker, a section-wide terminology management program, a file comparison program and an index of previous translations.”³⁴

5.2. Çeviri odaklı terimce oluşturma standardı ISO 12616

Referans Numarası ISO 12616:2002(E) ISO 2002 standardı çeviri odaklı terim çalışmaları konusunda yol gösterici bir doküman olarak ele alınabilir. Bu dokümana göre çeviri odaklı terim çalışmalarının önemli aşamalarından biri terimsel bilgileri kaydetme ve yenilemedir. Bu çalışmanın öncelikle, yeniden kullanma, zamandan tasarruf, kalite artışı, kolaylık gibi yararları görülebilir. İyi Düzenlenmiş terimsel bilgi, çevirilerde terim takibini sürdürme, terimsel bilgiyi yeniden kullanma, bireysel ya da grup halinde çalışan çevirmenler arasındaki terim birlikteliğini sağlama gibi çok somut yöntemsel avantajları olanaklı kılar. Bir çevirinin kalitesi ,çeviride terim konusunda verilen kararların isabeti belirli kısımlarda içerdiği terimsel

³⁴ Landry (1988: 141)

bilgi aktarımı belirli kısımlardaki üslup ile gramer gibi dilsel unsurların kullanımı ile ölçülebilir. Bu uluslararası standarttaki yaklaşım çevirilerdeki terimsel bilginin kalite kontrolü için gerekli elementleri sağlamaktadır. Ayrıca kaynak metin, paralel metin, çeviriler, ve erek dildeki diğer bilgiler (kaynakça, referanslar)’ın yönetimine uygun bir temel sağlanması adına uyum sağlayabilir. Bu uluslararası standardın uygulamadaki verimliliği için aşağıdaki terim ve tanımlara başvurulmalıdır. Terim bilim alanında özel tanımlar ISO 1087-1 ve ISO 1087-2 yer almaktadır. Çeviri odaklı Terimce oluşturmada yardımcı standartlar ise ISO 639: 1988, Code for the representation of names of languages (Dil Adlarını Temsil Eden Kodlar), ISO 6156: 1987, Magnetic tape exchange format for terminological/terminographical records (MATER) (Terimce Kayıtlarının Manyetik Şerit Üzerinden Aktarım Formatı) dır. ISO 12200: 1999, Computer applications in terminology – Machine-readable terminology interchange format (MARTIF) – Negotiated interchange (Terminolojideki Bilgisayar Uygulamaları – Elektronik-Okunabilir Terminoloji Aktarım Formatı , ISO 639, dil adlarının iki ya da üç harften oluşan kısaltmalarla gösterilebilmesi amacıyla ISO tarafından belirlenmiş uluslararası kod sistemi de bunlar arasında sayılabilir. Çeviri odaklı terimce oluşturma, uygulamada onaylanmış ve önceden tanımlanmış (normalde bilgisayarda) olan metinle bağlantılı terimsel bilgi birikimini içermektedir ve buna ek olarak her girişte kullanıcının karşısına çıkan özel verileri tanımlamaktadır. Bir metin içerisinde bulunan terimsel bilgi , önceden tanımlanan kriterlere göre tanımlanacaktır. Bu bilgi, sonradan mümkün olan her yerde güvenilir, otorite durumunda olan kaynaklar kullanılıp araştırılarak belgelendirilecektir. Bu tip kaynaklara ulaşamayacağı durumlarda çevirmenler, terminolojik bilgileri iyi bir şekilde çevirmenin yollarını bulmak için konunun uzmanlarına başvurmalıdırlar. İyi düzenlenmiş terimsel bilgi kaydı çevirmenlere; çevirilerinin takibini sürdürmeyi, çevirilerinin yeniden kullanımını ve bireysel ya da takım halinde çalışan çevirmenlerin arasındaki terimce birlikteliğini kolaylaştırmayı mümkün kılar. “Requirements for the interchange of

terminological Information The following minimum requirements must be met in order to ensure that the interchange of terminological Information may take place smoothly and without problem:

- compatible selection and consistent application of data categories;
- flexible conversion capability to restructure entry formats to meet different needs or reflect different methodological approaches (for example: If no distinction is made between definition, explanation and context in terminological entries received through interchange, it is advisable to identify these data categories initially as explanations; a more precise categorization can be made after use and verification of these items);
- conversion to a classification or thesaurus system that ensures compatibility of subject field references;
- reversible transliteration to uniform character set representations. Because terminological-database management systems may be mutually incompatible, every system should provide, as a minimum requirement, the capability to convert the format of the terminological records into either the³⁵

MARTIF format (ISO 12200) or the MATER format (ISO 6156). Terimsel bilgilendirmenin yönetimi, konu bağlantılı bilgilerin ve terimce yönetimi veri tabanının özel kullanıcı isteklerine göre tanımlanması için dizayn derlemedeki bilgilerin kaydı ,terimsel bilginin bilgisayar destekli yönetimini kapsar. Terim Giriş (Kayıt), Terimsel bilgiye bilgiye ait olan derlemenin temel birimidir. Bu terimsel giriş, birbirleriyle bağlantılı olan terimsel veri kategorilerinden oluşmaktadır. Bu veri kategorileri farklı kriterlere göre birbirleriyle grup haline getirilmektedirler. Böyle bir veri tabanının iç yapısı kullanıcıların özel ihtiyaçlarına

³⁵ ISO 12616:2002(E)

uyum sağlayabilmesi için esnek olmalıdır. Terimsel girişler ayrıca kaynakça bilgileri, enstitü adresleri ya da isimleri ve çeviri müşterilerinin adresleri türündeki bilgilere de bağlantı sağlayabilir. Terimsel girişlerin formatı; isimler (ürün isimleri, enstitü isimleri, meslek başlıkları) ifade tarzı birimleri ve standart metin bölümleri gibi çok dilli bilginin yönetimine de son derece uygundur ve bu bölümlerin hepsine uyum sağlayabilir. Terimsel girişin yapısı, anlamdaki değişiklikler, metine bağlı kullanım gibi tüm terminolojik bilgiler düzenli bir şekilde kaydedilebilir tüm bilgilere kolaylıkla ulaşıp geri yüklenebilir.” Before taking any decisions regarding how to set up a terminological database, users must first identify the type, number and repeatability of data categories to be included in the terminological entries. As it is not always possible to foresee all future needs at the planning stage, it is advisable to define the database structure as flexibly as possible, to allow the addition of new data categories at a later time.

If such considerations are disregarded, it may be necessary to redesign all or parts of the terminological database* or to revise the individual terminological entries”³⁶

Terimsel giriş, terminolojik bilgiye ait olan çeviri tabanlı terminolojinin temel birimidir. Bu terminolojik giriş, birbirleriyle bağlantılı olan terminolojik veri kategorilerinden oluşmaktadır. Bu veri kategorileri farklı kriterlere göre birbirleriyle grup haline getirilmektedirler. Her tür bilgi oluşturulan bir veri kategorisinde tanıtılmalıdır çeviri alanında, metin bağlamı olan veri kategorileri en az iki dil için kaydedilecektir. Terminolojik girişin minimum veri kategorileri, ana giriş terimi veri girişi tarihi; kaynak, eğer gerekliyse, seçilebilen veri kategorileri eklenerek genişletilebilir. Tekrarlanabilir ve seçilebilen veri kategorileri, özel kullanıcı ihtiyaçlarına göre terminolojik girişe eklenebilen kategorilerdir. En az iki dil ve her bir dil için birden fazla eş anlam dilbilgisine bağlı bilgi (Türü, vb). Bir giriş, muhtemelen her bir eş

³⁶ ISO 12616:2002(E)

anlam için birden fazla metin içerebilir. Her Metin, her tanım, vb. kendi kaynak bilgisini gerektirebilmektedir. Çeviri Odaklı Terimce Oluşturulurken, Terim Girişlerinde:

Güvenirlilik

Tam karşılık

Terimsel karşılık

Kayıt tarihi

Onay Tarihi

Onaylayan

Not gibi başlıklar yer almalıdır.

Metin bağlamı olan bilgiler için veri kategorilerinde bir terimsel giriş normalde her dil için ana giriş terimi içermektedir. Çeviri odaklı terimcelerde ifade tarzı birimleri standart metin bölümleri ana terim girişi olarak kaydedilmelidir. Konuşma bölümleri, tür, numara, sınıf kullanım (coğrafik kullanım, geçici niteleme ve özel kısaltmalar), terim Statüsü (itiraz edilen/kabul edilen/tercih edilen/talep edilen/teklif edilen terimleri içerir), denklik (yönlendirilebilirlik ve güvenilirlik şifresini içerir). Metin bağlamlı bilgi için oluşturulan veri kategorileri, verilen metindeki dilsel terminolojik bilginin güncel kullanımını kaydetmek için kullanılır. Konuşma bölümleri, tür, numara, sınıf, kullanım (coğrafik kullanım, geçici niteleme ve özel kısaltmalar), terim Statüsü (itiraz edilen/kabul edilen/tercih edilen/talep edilen/teklif edilen terimleri içerir), denklik (yönlendirilebilirlik ve güvenilirlik şifresini içerir). Metin bağlamlı bilgi için oluşturulan veri kategorileri, verilen metindeki dilsel terminolojik bilginin güncel kullanımını kaydetmek için kullanılır. Konsept tanımı ile

bağlamlı veri kategorileri, alan ve alt alan adları ile birçok şekilde sınıflandırılabilir, örneğin; bir konu alanına (tıp, ekonomi) ya da bilgi türüne bağlı olarak (enstitü isimleri, meslek isimleri, müşteri ya da proje ismi). Başvurular (referanslar) ve Kaynak Tanımlama, Çeviri odaklı terimcelerde kaynakların kaydı, kaynak belgelendirme yöntemleri ISO 690 kaynaklardaki bilgiler (referans çalışmalarında, amaca uygun dil ve uzmanlara danışma) kaynak dil metinleri ile çeviriler ve amaca uygun alıntılar şeklinde düzenlenebilir. Terimsel bilginin kaynakları ile ilgilenen standart kurallar, verimi artırır, zamanla çeviri işlerindeki terim organizasyonlarını kolaylaştırır, kaydedilen terminolojik bilginin güvenilirliğini artırır ve terminolojik bilginin değişimini kolaylaştırır. Standart kayıtlamayı ve terminolojik bilginin kaynaklarının net tanımlarını garanti altına alır. Çevirmenin bakış açısından bu kaynakların analizini kolaylaştırır.

“Essential data categories constitute the Information required for a terminological entry to be complete.

The following data categories constitute the minimum basic information required to create a terminological entry. This basic terminological entry may be extended by adding optional data categories, if necessary.

- Main entry term;
- in put date;
- source.

Optional data categories are categories that may be added to the terminological entry according to specific user needs A translator may choose to designate one or more optional

data categories such as "subject field", "entry identifier" or "synonym" as essential, depending on the purpose of the terminological database or collection.

5.3.3 Repeatable data categories

Certain data categories must be repeatable within the terminological entry because several data elements may belong to the same data category.

EXAMPLES:

- A terminological entry will usually contain main entry terms in more than one language (repeatability by language but not within a language).
- An entry may contain more than one synonym for each language (repeatability within a language and by language).
- Grammatical Information (e.g. gender), may have to be repeated for each term (repeatability within a language).
- An entry may contain more than one context, possibly one for each synonym. Each context, definition, etc. may require its own source information (repeatability within a language).³⁷

Bu tip faktörler girişler kaydedildiğinde, kullanıldığında, yüklendiğinde ve sürdürüldüğünde, özellikle kaynakları geri yüklemek için önemlidir. Kullanılan tanımlayıcılar netleşen kaynakça tanımlarına cevap vermelidirler. Tam terminolojik giriş örnekleri var olan veri tabanlarında bulunan güvenilir terminolojik girişler baz alınarak oluşturulmuştur. Uluslararası Standartlar da kullanılan göstergelerle uyumlu olması için biraz değiştirilmiştir.

³⁷ ISO 12616:2002(E)

6. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Yöntem olarak niteliksel çalışma yapıldı. Terimler üzerinde çalışırken betimleyici, karşılaştırmacı, göndergesel anlamları sorgulayan, parakültür ve idiakültür düzeylerini sorgulayan yöntemler izlendi. Terminoloji kayıtları oluşturma metodolojisi kullanıldı. Hangi terimlerin sorun yaratıp yaratmayacağı ele alınırken, terimleri, Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) “Principles for term formation” başlığı altındaki 704 no’lu Norm’da belirlediği ilkeler çerçevesinde, şeffaflık, tutarlılık, uygunluk, dilsel ekonomi, türevelirlik, dilsel doğruluk kriterleri kullanıldı. “Im einzelnen nennt die Norm folgende Prinzipien:

- Transparency
- Consistency
- Appropriateness
- Linguistic economy
- Derivability
- Linguistic correctness
- Preference for native language

In der Praxis wird man nicht immer allen diesen Forderungen zugleich gerecht werden können. Insbesondere die Forderung nach Knappheit steht häufig im Widerspruch zu der Forderung nach Genauigkeit (vgl 4 3) Man muß deshalb in der normenden Terminologearbeit immer wieder zwischen verschiedenen Gesichtspunkten abwägen, die nicht immer alle miteinander in Einklang zu bringen sind.

Von einer eindeutigen Beziehung zwischen Begriff und Benennung spricht man dann, wenn einem Ausdruck jeweils nur ein Inhalt zugeordnet ist; dies schließt nicht aus, daß derselbe Inhalt darüber hinaus noch durch einen oder mehrere andere Ausdrücke wiedergegeben werden kann. Wenn auch dies ausgeschlossen ist, d.h. wenn einem Inhalt jeweils nur ein Ausdruck zugeordnet ist und umgekehrt- spricht man von einer "eineindeutigen" oder "umkehrbar eindeutigen" Zuordnung. Eine solche eindeutige Beziehung -und in noch stärkerem Maße eine eineindeutige - ist oft nur schwer herzustellen, weil die Mehrdeutigkeit der Wörter in der sprachlichen Kommunikation eine wichtige Rolle spielt.”³⁸Kavramın tek bir belirtimle gösterilmesi gibi temel esaslar ölçü alındı. Kullanılan diğer kriterler ise terimin hangi çeviri işlemi kullanarak çevrildiğiydi. Bu işlemler arasında:

a. Doğrudan aktarım

b. Ödünçleme

c. Açıklama

d. Muğlaklaştırma

e. Açıklama

f. Markasyon açısından belirleme yapıldı. Gerek görülen yerlerde alanın dışına çıkan ek paralel metin çalışmaları da yapıldı. Dil-dışı etkenler açısından da değerlendirme kriterleri uygulandı.

ISO 12616, Terimce inceleme modeli TERMIUM ‘un belirlediği, uyguladığı ve önerdiği yöntemler açıklanarak, bu yöntemlerle örnek terimce çalışmaları yapıldı.

³⁸ Arntz&Picht& Mayer (2002:113)

7.SORUŞTURMA

Tezin soruşturma kısmında, Türkiye’de Acil tıp teknisyeni (ATT) terimi ile adlandırılan, genellikle sağlık meslek liselerinin acil tıp teknisyenliği bölümlerinden mezun olmuş-ve veya olacak- acil yardım hizmetleri vermekle görevli, acil çağrılara olay yerinde ve nakil sırasında sağlık hizmeti vermek üzere oluşturulmuş ambulans ve ekiplerin bulunduğu birimleri tanımlayan istasyonlarda çalışan- ve veya çalışacak- tıbbi araç ve gereç desteği ile olay yerinde ve hastaneye nakil sırasında verilen hizmetlerden sorumlu uzman personele yönelik olarak yazılmış Notfall-Taschenbuch für den Rettungsdienst Kaynak metnin Latinceleriyle birlikte terimcesi çıkarılacak, çevirisinde sorun yaşanan terimler belirlenecektir. Terimce çalışmalarındaki çeşitli kriterler ve standartlar ve özellikle de DIN ve ISO terim standartları açısından iki dilde karşılaştırmalı analiz yapılacaktır. Gerek görülen yerlerde alanın dışına çıkan ek paralel metin çalışmaları da yapılacaktır. Türkçe ve Almanca dil çifti, dil semantiğinin oluşumu, kavram ve sistemler konusunda asimetrik durumlar sergilemektedir. Bu asimetri ilk yardım terimlerinde de zaman zaman karşımıza çıkmaktadır. Terimlerin çeviri sürecinde bu asimetrielerin analizi önemli bir yer tutacaktır. Terimlerin çevirisi yapılırken verilen kararlarda hangi çeviri işlemlerin yapıldığı ve hangi parametrelerin baz alındığı saydamlaştırılacaktır.

İlk yardımın bu alandaki terimlerinin çevirilerinde, hangi noktaların analizine yoğunlaşılmasının yarar sağlayacağı süreç içinde gözlenecektir. Terimlerin seçiminde bu kriter gözetilecek, nitel çalışma yapılacaktır.

Uygulamada çıkan sorunlar somutlaştırılacak baş etme stratejileri konusunda hangi araç ve yöntemlerden yardım alabileceğimiz ve bu araç ve yöntemlerin devreye sokulmasında yaşanan ve yaşanabilecek güçlükler, ISO 12616 Standardına göre oluşturulabilecek Terimler Sözlüğü Tabanlı bir çalışmanın neler getirebileceği ve zorlukları ele alınacaktır.

7.1. (ISO) 704 Normu Çerçevesinde Seçilen Kavramların İncelenmesi

ISO 704: 2009, standardizasyon çerçevesinde hem iç hem de dış terminolojileri hazırlamak ve derlemek için temel ilkeleri ve yöntemleri belirler ve nesneler, kavramlar ve bunların terminolojik gösterimleri arasındaki bağlantıları tanımlar. Ayrıca, atamaların oluşumunu ve tanımların oluşturulmasını düzenleyen genel prensipleri de belirler. Bu ilkelerin tam ve eksiksiz olarak anlaşılması, terminoloji çalışmalarına ilişkin bazı temel bilgileri gerektirir. Prensipler doğada geneldir ve bu belge bilimsel, teknolojik, endüstriyel, idari ve diğer bilgi alanlarındaki terminoloji çalışmalarına uygulanabilir.

ISO 704: 2009, ISO 10241'de işlenen uluslararası terminoloji kriterlerinde Abbinden kavramı incelenmiştir.

“Kanamaları durdurma” bölümünün önlemler kısmında “Abbinden denilen bir önlemden söz edilmektedir:

“Maßnahmen bei Herz-Kreislauf-Störungen

Blutstillung:

-Druckverband

-Abbinden (nur extremen Ausnahmesituationen)”

Terimin sözlük anlamı araştırıldığında, bağlamak, sıkıca bağlamak, tampon yapmak, sıkmak, koyulaştırmak olarak verildiği görülmektedir. (Almanca –Türkçe Sözlük, Steuerwald ,1993)

Bu sözcüklerden hiçbirinin, terimin bu kontexteki anlamını, işlevsel açıdan tek başına karşılayamayacağı açıktır

Terimin Almanca açıklamasına baktığımızda:

“Beim Abbinden wird in der Notfallmedizin die Blutversorgung in einem Arm oder Bein durch einen zirkulären Verband mit starkem Druck auf die Arterien der Extremität unterbunden.

Der Sinn des Abbindens (mittels Blutdruckmanschette oder Tourniquet) besteht darin, lebensbedrohliche Blutungen verhindern. Es kommt daher nur zum Einsatz, wenn mit einem Druckverband oder durch manuelle Kompression keine ausreichende Blutstillung zu erreichen ist (S3-Leitlinie Polytrauma / Schwerverletzten-Behandlung der DGU.”³⁹

Çevirisi: “Acil tıpta, abbinden, ayaktan ya da koldan kan alımında, esnek bir sargıyla kemik üstündeki atardamarı sıkmaktır. Turnike veya tansiyon aletinin manşetiyle yapılan “abbinden” in amacı ise hayati tehlike taşıyan kanamaları engellemektir. Yalnızca baskı bandajı veya elle bastırarak yapılan kompresyonun kanamayı yeteri derecede durduramaması durumunda uygulanır (Çeviri, Acımaç,2014)” biçiminde yapılabilir.

Türkçe’deki metinleri incelediğimizde ise, bu kavramın “turnike uygulamak” “turnike kullanmak” “turnikeyle sıkmak” terimleriyle karşılandığı görülmektedir. Kaynak metine odaklı bir çeviride anlamı, “turnikeyle sıkma” biçiminde karşılamak seçeneklerden biri olabilir. Dilsel açıdan asimetrik bir durum söz konusudur. Almancada sıkmak (abbinden) anlam yükünü paylaşıırken, Türkçe’de turnike hem araç, hem de işlemin kendisi olarak anlam yükünü kendi üzerine almaktadır. Son dönemlerdeki kaynaklarda “Boğucu Sargı (Turnike)” olarak da sıkça kullanılmaktadır. Parantez içinde turnike yazılıyor olmasından boğucu sargının önerilen bir terim olduğu sonucuna varabiliriz. Bir karışıklığın önlenmek istediği düşünülebilir.

³⁹ AWMF 2011:7

“ Boğucu sargı” terimi üzerinde bir incelemeye girmeden önce turnike terimi ele alınıp, Türkçeleştirme çabaları dışında, bu terimin kendisinde bir sorun olup olmadığı, yeni bir terim ikamesi ihtiyacının doğup doğmadığı tartışılacaktır.

ATT ve AABT'ler İçin Kaynak Kitap-Kısım 4 Kanama ve Şok bölümünde turnike şu şekilde yer almaktadır. Kanama kontrolünde nadiren turnike kullanılması gerekir. Turnikeler bazen yaralı ekstremiteye yaralanmanın yaptığından fazla zarar verebileceğinden önerilmez. Altlarındaki dokuyu ezer, sinir ve damarlarda kalıcı hasara yol açabilir. Eğer uzun süre yerinde bırakılırlarsa, distaldeki bütün dokular ölür. Vücuttaki ve dirsek ve dizin distalindeki yaralarda kullanılma endikasyonu yoktur. Bu nedenle etkili olabilecekleri durumlar çok sınırlıdır. Yine de, bazen başka bir şekilde kontrol edilemeyen büyük damar kanamalarında hayat kurtarıcı olabilirle. Turnike kullanılırken aşağıdakilere dikkat edilmelidir: Mümkün olduğunca geniş bir bandaj kullanın ve iyice oturduğundan emin olun. 2. Deriyi kesebilecek tel veya benzeri maddeleri asla kullanmayın 3. Turnikeyi gevşetmeyin. Acil bölümde, olabilecek kanamayı kontrol etmek için gerekli önlemler alındıktan sonra gevşetilebilir. 4. Turnikeyi asla bir bandajla kapatmayın”⁴⁰

Kaynak metnimizde her ne kadar abbinden parantez içinde sadece çok istisnai durumlarda ibaresi ile kısaca yer alsada Türkçede ekte verilen alanın referans metinleri incelendiğinde, görsellerle birlikte turnikenin ne olduğu ve nasıl uygulanabileceği uzun uzun anlatılmaktadır. Tek başına “Turnike uygulanır” denilip bırakılmamaktadır.

İlgi alanınında kullanılan ve her seferinde tekrarlanan bir terimdir. Alanın makbül terimlerinden biridir. Uluslararası düzeyde de (Almanca, İngilizce ve Fransızca) aynı terimle karşılanmaktadır. Hatta g. Ayrıca kaynak kitabın hedef kitlesi bir uzman personel grubu olan ATT (Paramedik)’lerdir. ATT’lere yönelik metinlerin ilgili bölümlerinin tamamına yakın

⁴⁰ ÖZTÜRK,2011:27

kısımında turnike olarak yer almaktadır. İlgi alanına yönelik kullanılma kriterini karşılamaktadır.

Böylesine uluslararası kimlik kazanmış bir terimi, belirginlik açısından tartışmak ilk bakışta bir fantezi gibi görünse de bulunduğumuz yerde anlamlıdır.

Belirginlikten kasıt kullanıldığı alanda kullanıcıların tümünde aynı çağrışımı yapması, kavramın tanımındaki içeriğin tartışmasız anlaşılmasıdır.

ATT eğitimi müfredatında, turnike uygulayabilme ve venöz turnike uygulayabilme iki ayrı başlık olarak yer almaktadır.

Venöz turnikede, enli kumaş veya kravat, yılanın soktuğu yerin hemen altından ve üstünden bağlanır. Ancak dolaşım engellenmeyecek şekilde bağlanmak gerekir. Bunun için bacakta ise ayak, kolda ise el parmaklarına bakılır morarma varsa, hemen gevşetilir (aynı kaynaktan).

Burada bir ikinci turnike uygulaması karşımıza çıkmaktadır.

ATT’ lere yönelik metinlerde, kanamalarda, görsellerle birlikte turnikenin nasıl uygulanacağı uzun uzun anlatıldığından, venöz turnike ve kan alımındaki turnikenin sorun yaratmayacağı söylenebilir.

Ancak, çevirmekte olduğum kitapta bu konu sadece bir yerde “abbinden (çok istisnai durumlarda)” olarak geçmektedir. Bu durum daha sorumlu davranmayı bir gereklilik haline getirmektedir.

“Kan alma” da bu alanın görev, yetki ve sorumluluklarındandır:

Sağlık Bakanlığı Paramedik ve ATT ler için Tedavi Protokolleri Madde 4

(1) Ambulans ve acil bakım teknikerleri (AABT)'nin acil tıbbi yardım ve bakım ile sınırlı olmak kaydıyla tıbbi görev, yetki ve sorumlulukları şunlardır;

a) Ambulans ve acil bakım teknikerleri (AABT) Ek-1'deki temel eğitim programı, Ek-2'deki akış şemaları ve diğer zorunlu eğitim programlarına uygun olarak;

1) İntravenöz girişim yapmak,

Aynı biçimde enjektörle kan alma tekniği anlatılırken de, “Kan alma bölgesinin 10-15 cm üzerinden turnike bağlanır” (2010, Numune Alma El Kitabı – Viromed) denilmektedir. T.C Muğla Vailiği il Sağlık Müdürlüğü Tıbbi Sarf Teknik Şartnamesi Sıra No: 99 Turnike Teknik Şartnamesi'nde turnike standartları:

1- İnce çaplı (06-07 cm.) olması

2- Elastik ve ortası delik olması

3- Yeni üretilmiş olması

4- Uzun süre kullanıma uygun ve dayanıklı olması, kolay kopmaması olarak belirlenmiştir. Kullanılan malzeme tamamen farklıdır. Örneğin kanı durdurmak için uygulanacak turnikeyi kan alımında uygulanan turnikedeki gibi küçük esnek bir hortumla sıkarak uygulamak çok tehlikeli olacaktır.

Parmak turnikesi de bazı ilk yardım metinlerinde yer almaktadır.

Bir üst kavramla karşı karşıya olduğumuz açıktır. Uygulanacak yer ve amaç belirtilerek, aynı terimden terimden “Parmak turnikesi” “kan alma turnikesi” “venöz turnike” gibi başka terimler türetilmiştir. Aynı alanda, aynı uzman personelin karşısına çıkabilecek aynı ilkeye dayalı ama uygulamada çok farklı işlemler aynı terimin türevleriyle karşılanmaktadır ve en

ufak bir yanlış çağrışım durumunda tehlikeli sonuçlar doğabileceği örneğin kanı durdurmak için uygulanan turnikenin venöz turnike uygulanması gereken durumlarda kullanılmasının tehlikeli sonuçlara yol açacağı öngörülebilir. Türkiye’de bir Paramedik şiddetli dış kanama durumuyla sık sık karşılaşabilir ama yılan sokmasında kullanılması önemli sorunlar yaratabilir. Nitekim, paramedik eğitimin hedefleri anlatılırken “İçeriğin düzenlenmesi” bölümünde”ancak ABC programında öğrenciler zaman zaman ilkyardım ve acil bakım uygulamalarını karıştırmaktadırlar. Zira acil bakımda da aynı konular aynı şekilde işlenmekte arada sadece birkaç malzeme kullanım farkı olmaktadır. O nedenle öğrenciler konuları kalıplar halinde öğrenme alışkanlıklarından sıyrılamadıkları için bu kalıpları birbiriyle kıyaslamak yerine ezberlemeye yöneliyor ve ismi değişince şaşırıyorlar.”⁴¹ (). Söz konusu belirtimle karşılaşanların, belirtimin gönderme yaptığı aynı kavramın çağrışımları konusunda tereddüte kapıldıklarını varsaysak bile, fiziki ortamlar bakımından bir sorun yaşanmasının

“Alanda çalışanlar arasında sağlıklı bir iletişimin sürdürülebilmesi için bir kavramın tek bir belirtimle gösterilmesi hedeflenmelidir. Ancak bu durumda, söz konusu belirtimle karşılaşanlar, belirtimin gönderme yaptığı aynı kavramı çağrıştırırlar. Terminolojide bunun böyle olması istenir ve sağlanmaya çalışılır. (TSE Türk Standardı, TS 1198-1 ISO 1087/1)”⁴²

İletişimde yaratabileceği riskler çok küçük olsa bile insan hayatıyla ilgili olması yönüyle tolere edilebilir değildir. Belirginlik kriteri açısından görece sorunları olduğu söylenebilir. Kitabımız ATT'lere yöneliktir.

Konumuzla doğrudan ilgili gibi görünmese de kaynak metnin üretildiği ülke Almanyada uzman olmayan personelin turnike uygulaması yasaktır. Türkiye’de ise son çare olarak belirtilmekle birlikte uzman olmayan personel de turnike uygulayabilir. Kitabımız uzmanlara

⁴¹ www.acilveilkyardim.com/egitim/hedefler.html

⁴² www.acilveilkyardim.com/egitim/hedefler.html

yönelik olsa da bu alandaki çeviri metinler incelendiğinde, referansları sağlam olan çevirdiğimiz kitap gibi bu tür kaynaklardan, uzman olmayan gruplara yönelik metinler için de sık sık yararlanılmaktadır. Zaten bu alandaki en büyük sorunlardan biri yerleşik tarafların olmamasıdır. Çeşitli alıcı gruplar için kullanılan 40 kadar metin taranmış hiçbirinde yerli veya yabancı kaynak verilmediği görülmüştür ve çoğunun birçok bölümü birbirinden alınmadır. Ekte bu metinler listelenmiş, benzer bölümler işaretlenmiştir. Birbiriyle eşdeğer olmayan birçok alıcı grup için farklı alanlarda kullanılan metinlerde aynı terimlerin yer aldığı bölümler bulunmaktadır. Metnimizden uzmanlık alanı dışında, örneğin ehliyet almak için ilk yardım kursu almakta olan bir kişiye verilen eğitimde de yararlanılması ihtimal dahilindedir. Eklerde yer alan ve konunun uzmanlarıyla yapılan konuşmalarda turnike teriminin zaman zaman sorunlara yol açtığı dillendirilmektedir. İstatistiksel bir çalışma yapılmasa da milyonda bir riskin bile insan hayatıyla ilgili olması, terimin “turnike” olarak çevrilmesinin, bu durumda doğru bir karar olmayacağına dayanak oluşturmaktadır.

Venöz turnikede zaten bir ayırım belirtilmiştir. Diğer turnike, çok az da olsa bazı ticari metinlerde “kan alımında kullanılan turnike” terimiyle karşılanmıştır. İlk bakışta böyle bir kullanımın, kısalık, ekonomik olma gibi kriterler açısından uygun bir yol olmayacağı algısı oluşsa da, seçeneklerden biri olarak incelenmelidir görüşümdedir. Zira kısalık ekonomiklik gibi kriterler, kendileri için var olan amaçlar değil, iletişimde hızı sağlamak için ortaya konulan hedeflerdir. İletişimde oluşacak bir muğlaklık hızı artırmaz azaltır. Böylelikle amacına hizmet etmez.

Bir başka farklı durum kan alma yetkisi konusunda vardır.

Terimi, Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) “Principles for term formation” başlığı altındaki 704 no’lu Norm’da belirlediği ilkeler çerçevesinde, şeffaflık, tutarlılık, uygunluk, dilsel ekonomi, türevebilirlik, dilsel doğruluk kriterleri açısından ele alacak olursak, plastik,

apı küçük, içi boş bir hortumun kullanılmasının Uygulanan Durumlar T. C. ANKARA VALİLİĞİ İL SAĞLIK MÜDÜRLÜĞÜ-EĞitim ube Müdürlüğü belgelerinde yer almaktadır.

Seçtiğin terimin Almancadan Türkçeye aktarılırken dzg değiştirme (bu alanda her durum için geçerli karşılığını kullanma) dışında asitmerik durumlar sergilemesi ve Türkçe’de yerleşik olmayan taraflarının bulunması gibi özelliklerinin üzerine gitmek gereklidir.

“Turnike”nin bir ad ve türetim/bileşim özelliği olmadığı için ortada bir sorun olduğu söylenebilir. Geçerli, işlevsel bir terim, dilsel bakımdan kurallara uygun olmayabilir. Uzmanlık terimlerinde bu duruma sık sık rastlanır. Bu kriterlerin tümü eşit şekilde yerine gelmelidir diye dnmemekle birlikte her biri bir etken olarak göz önünde tutulmalı, terim bu açıdan da incelenebilmelidir. Ayrıca “tretime uygunluk” (Derivability: türevlenebilirlik) terim karşılamada önemli bir kriter olarak göz önünde tutulmalıdır.

Turnike uygulaması kanamanın durdurulamadığı durumlarda başvurulacak en son uygulamadır.

Ancak eskisi kadar sık uygulanmamaktadır.

Uzun süreli turnike uygulanması sonucu doku hasarı meydana gelebilir ya da uzvun tamamen kaybına neden olunabilir. Turnike, kol ve uyluk gibi tek kemikli bölgelere uygulanır,

nkol ve bacağı el ve ayağın beslenmesini bozabileceği için uygulanmaz.

Uzuv kopması durumlarında, önkol ve bacağı da turnike uygulanabilir.

Turnike uygulamasında dikkat edilmesi gerekenler :

Turnike uygulamasında kullanılacak malzemelerin genişliği en az 8-10 cm olmalıdır.

Turnike uygulamasında ip, tel gibi kesici malzemeler kullanılmamalıdır.

Turnikeyi sıkmak için tahta parçası, kalem gibi malzemeler kullanılabilir.

Sağlık Meslek lisesinin ATT bölümü mezunu öğrenciler bu programı tercih edebilirler.

Programa girecek öğrencilerde ÖSYM tarafında yayınlanan Üniversitelere giriş klavuzunda yer alan 233. madde ön koşul olarak aranmaktadır.

Eğitimin esası : Ambulans ve Acil Bakım Programında eğitim süresi içerisinde öğrenciler; acil yardım ve kurtarma çalışmaları, acil hasta bakımı, hasta bakım ilkeleri, kanama kontrolü, damar yolu açma ve bazı temel ilaç uygulamaları konularında eğitim görürler. Ayrıca meslekleri ile ilgili olarak beden ve vücut gelişimi, yangın ve yangın güvenliği, kurtarma, ekipman kullanımı, davranış bilimleri alanlarında da eğitilmektedirler. Yıl içi stajlarının hastanelerin (Tıp Fakültesi Hastanesi, SSK hastanesi, Devlet Hastanesi) acil servislerinde ve 112 Ambulans istasyonlarında yapmaktadırlar.

Türkçe birçok ilk yardım metninde taramalar yapılmış turnike teriminin, genellikle yalnız başına “turnike” olarak, bazı metinlerde ise “boğucu sargı (turnike)” olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Buradan rahatlıkla turnike terimi yerine boğucu sargının önerildiği, ancak arka planda riske girilmeyerek en azından yerleşinceye kadar birlikte kullanma, yerleşmezse de “turnike”ye dönme düşüncesini olduğunu söyleyebiliriz.

7.2. Dil-dışı Sorunlar Açısından *Seelsorger/Seelsorgerin* Terimi

Bir çeviri işi olarak çevirisini yaptığım ve bu Çalışmaya temel oluşturan Notfall - Taschenbuch für den Rettungsdienst (Rolando Rossi-Günter Dobler) kitabının 180. sayfasının plötzlicher Kindstod (SIDE) bölümünde: “ Kontakt Aufnahme mit Notfallseelsorger ansprechen “şeklinde bir ifade geçmektedir. Buradaki Notfallseelsorgerin birleşik bir

kelimedir. Notfall (acil durum) Seelsorger ise “yaşamla ilgili önemli konularda yardım edici konuşmaları yürüten görevli” (Almanca PONDS sözlük). Almanya’da ağır hastalıklara yakalanmış hastalar ve onların yakınlarıyla, talep halinde konuşmalar yürüten resmi görevliler vardır. Bu konuşmalar haftanın belirli günlerinde düzenli olarak yerine getirilir. Genellikle papazlar veya kilisenin belirleyeceği görevliler tarafından yapılır. Almanya’da bu uygulama sonraları bayağı yaygınlaştırmış yaşlılar evlerinde ve yardıma muhtaç kişilerin bulunduğu diğer alanlarda da yürütülmeye başlanmıştır. Acil durumlarda belirli bir randevuya bağlı olmadan gelen görevler de vardır. Kitabın bu bölümünde bu tür görevlerden söz edilmektedir. Ben bu kitabı çevirmeye başladım 2013 yılında Türkiye’de böyle bir hizmet verilmemekteydi. Ancak 7.01.2015 tarihinde diyanet işleri Başkanlığı ile sağlık bakanlığı arasında hastanelerde manevi destek ve rehberlik hizmeti sunulmasına yönelik iş birliği protokolü imzalandı. Manevi destek birimi altyapısı için Türkiye’de 14 ilden belirlenen toplam 76 din görevlisi görev yapmaya başladı. Bu hizmet bugün bile Türkiye’nin her yerine yaygınlaştırılmış ve hizmet niteliğinde değildir.

Bugün burada geçen terimi manevi destek birimi görevlisi olarak çevirebiliriz. Ancak 2015 yılına kadar bu terimi karşılama konusunda inisiyatifimi kullanmak durumundaydım. Bugün bile Manevi destek birimi görevlisi bu alanda çalışan görevlilere bugün bile yeterli çağrışımı yapmayacak veya yeterli iletişimi sağlamayacaktır.

Bu örnekte karşılaştığımız dil dışı sorunlardır. Toplumsal kurumların toplumsal yapılanmaların hatta bazı mesleklerin erek dilde karşılığı olmayabilir veya bu tür yapılanmalar erek kültürde henüz oluşmamış olabilir. Bu durum da çeviri tabanlı terim çalışması yapanların baş etmesi gereken önemli sorunlardan biridir.

” Notfall-Taschenbuch für den Rettungsdienst” (Dr. Med. Rolando Rossi, Günter Dobler, Nachdruck 2008, 11. Überarbeitete Auflage, S+K, ISBN978-3-938179-44-4) kitabının çevirisi söz konusu olmuştur.

Kitabın Türkiye’deki hedef kitlesi Acil tıp teknisyeni (ATT) terimi ile adlandırılan, genellikle sağlık meslek liselerinin acil tıp teknisyenliği bölümlerinden mezun olmuş-ve veya olacak- acil yardım hizmetleri vermekle görevli, acil çağrılara olay yerinde ve nakil sırasında sağlık hizmeti vermek üzere oluşturulmuş ambulans ve ekiplerin bulunduğu birimleri tanımlayan istasyonlarda çalışan- ve veya çalışacak- tıbbi araç ve gereç desteği ile olay yerinde ve hastaneye nakil sırasında verilen hizmetlerden sorumlu uzman personeldir.

Kitap ilk yardım ve ilk müdahale teknikleri konusunda temel bilgiler.

Bu tür çevirilerde terimlerin çevirisindeki çevirmen kararları çok dikkatli bir çalışmanın ürünü olmak durumundadır. Almanya’da alanın oluşturulmuş bir terimcesi vardır. Bu terimceler ilgili eğitimleri veren kuruluşların İnternet sitelerinde bile yer almaktadır. Türkiye ‘de ise derli- toplu bir terimce çalışmasına rastlanmamaktadır. Ama yine de koştur metinlerde oluşmuş bir terminolojiden sözedilebilir.

Bu çalışmada terminoloji içindeki terimlerden bazılarını uluslararası düzeyde anlamı olan normlar açısından incelemek, sorgulamak yararlı bir çalışma olacaktır düşüncesindeyim.

7.3.Üst kavram -altkavram bağlamında *volumenverlust* teriminin incelenmesi

Terim “starke Volumenverluste durch Schwitzen bei ungenügender Flüssigkeitszufuhr” cümlesinde yer almaktadır.

Tarafımdan: “Yetersiz su alımında terlemeyle oluşan şiddetli hacim kayıpları” olarak çevrilmiştir.

Anlamına bakıldığında: Ciltteki vazodilatasyon nedeniyle damar sisteminde dolaşan kan hacmi azalması.

Sıcağın etkisiyle meydana gelen damar genişlemesi sonucu organlarda kan göllenmesi ve terleme sonucu dolaşan kan hacminde azalma başlar. Azalan kan dolaşımı nedeniyle merkezi sinir sisteminin yeterince kanlanamaz ve sıcak bitkinliği tablosu ortaya çıkar.

Alman Norm Enstitüsünün (DIN) “Terimlerde Olması Gereken Nitelikler” başlığı altında yayımlanan 2330 no’lu Norm’daki kriterler

1. Belirginlik
2. Kısalık
3. İlgili alanın kullanımına yönelik olması olarak sıralanmaktadır.

“Hacim Kaybı” tıpta da bir üst alan terimi niteliğindedir. Çeşitli organlarda küçülmeler ifade eder. Ciltteki vazodilatasyon nedeniyle damar sisteminde dolaşan kan hacmi azalması ifade edilirken de “Hacim Kaybı” terimi kullanılmaktadır. Örneğin “beyinde hacim kaybı” terimi gibi.

Elbette üst alan terimleri alt alan terimleri olarak da kullanılabilir. Bağlamın belirtilmiş olma gerekliliği vardır. Burada, ilk yardım alanında kullanıldığında, hemen kavramın tanımındaki içerik anlaşılmamaktadır. Örneğin kan hacmi kaybı da ilk yardım alanında gündeme gelebilen kavramlardan biridir. Zaten bu alandaki Türkçe Literatürde hacim kaybı terimine çok az alanda rastlanmıştır. Daha çok acil tıbbın sonraki aşamalarında kullanılmaktadır. Sonrasındaki açıklamada “Yetersiz su alımında terlemeyle” ortaya çıkan bir durumdan söz edilmektedir. “Su hacmindeki kayıp” olarak da anlaşılması tehlikesi de vardır. Oysa burada kastedilen ciltteki vazodilatasyon (Damar genişlemesi) nedeniyle damar sisteminde dolaşan kan hacmi

azalmasıdır. Belirginlik açısından terimde sorunlar olduğu görülmektedir. Sonrasında, bir şekilde açıklanmış olması da kısalık kriterini sağlamakta yetersiz kalması olarak görülebilir. Kısalıkta amaç iletişimde hızlılığı yerine getirmesidir. Anlaşılma bazı tereddütler oluşmaktadır. Ancak işlevsel açıdan bakılacak olursa “karşılaşılan durumda alınacak önlemler” açısından bir karışıklığa yol açmayacak olması belirginlikteki yetersizliğin yaratabileceği sorunların çok da olumsuz sonuçlara yol açmayacağını göstermektedir.

Terimi, Uluslararası Norm Enstitüsünün (ISO) “Principles for term formation” başlığı altındaki 704 no’lu Norm’da belirlediği kurallar çerçevesinde, kriterleri açısından ele alacak olursak: “hacim kaybı” sıcak acilleri başlığı altında ele alınıp bağlamı belirtildiğinde daha çok acil tıp doktorları ve bu düzeyde eğitim görenler tarafından anlaşılmaktadır. Ancak bir ATT için göndermeyi nereye yaptığı şeffaf değildir. Zira ATT müfredat Programlarında bu detayda derinlemesine dersler yer almamaktadır.

Dilsel doğruluk açısından bakıldığında bir hacim değil bir basınç kaybı söz konusudur. Birim yüzeye düşen kan miktarı (hacmi) azalmıştır. Aslında sıcaklıktan damar genişlemiştir. Mutlak hacimde bir azalma yoktur. Bu bağlamda uygunluk kriterinde de sorunlar vardır.

Göndermeyi belirginleştirmek için “Yetersiz su alımında terlemeyle oluşan şiddetli hacim kayıpları” gibi başka açıklamalara da ihtiyaç gösterdiğinden dilsel ekonomi kriterini de karşılamamaktadır. Ciltteki vazodilatasyon nedeniyle damar sisteminde dolaşan kan hacmi azalır.

7.4. Göndergesel bağlamda *Unterkühlung* Terimi

Çıkış metni olarak Almanca Taschenbuch für den Rettungsdienst kitabındaki “Unterkühlung” bölümü alınmış ve Unterkühlung terimi bu metinden çeviri yoluyla karşılanmaya çalışılmıştır.

Kabaca “Vücut ısısı düşüklüğü” olarak Türkçe’ye çevrilebilecek bu terimin takibi sırasında karşı karşıya kalınan sorunları şöyle listelemek mümkündür:

Bazı Almanca metinlerde “Vücut ısısı düşüklüğü” nün 37°C altından itibaren başladığı tespit edilse de 35°C’ nin daha doğru olduğunda karar kılınmıştır. Zaten İlk Yardım esnasında bunun çok da önemli olmadığı düşünülmektedir. Yine bazı Almanca metinlerde “Erfrierung (Donma) Unterkühlung ve Hypotermie (Vücut ısısı düşüklüğü)”bir arada kullanılmış, derecelendirilmiştir.

Aynı duruma “Donma, donuk, Vücut ısısı düşüklüğü, Hipotermi, Ateş düşmesi” olarak Türkçe metinlerde de rastlanmıştır.

Söz konusu çıkış metninde derecelendirmeye göre alınacak önlemler son derece açık olmasına rağmen, Türkçe metinlerde durum bu kadar net değildir. Zaman zaman Almanca metinlerde de bu duruma rastlanmaktadır. Oysa önlemler noktasında derecelendirmeye göre yapılacaklar farklılık göstermektedir. Her iki dilde de yerleşmiş bir kullanım olmamakla birlikte,

Türkçe’de “donma “vücut ısısı bakımından daha ağır bir durumu çağrıştırmakta, “donuk” farklı çağrışımlara da meydan vermekte, “vücut ısısı düşüklüğü” biraz uzun olmakta, daha hafif bir durumu göz önüne getirmektedir. Bu önemsenmesi gereken bir durumdur. Zira yaşlılarda hareketsizlikten ve yetersiz beslenmeden dolayı düşen vücut ısısı sorunuyla çok karşılaşmakta ve bu durum çok kısa sürede hayati bir tehlikeye dönüşebilmektedir. “Vücut ısısı düşüklüğü” dediğinizde, örneğin bir battaniye örtülerek çözülebilecek hafif bir durumu akla getirebilir. Şu ortaya konulmalıdır.: Vücut ısısı düşüklüğünün her farklı derecesinde yapılacak müdahaleler farklıdır ve zaman önemlidir. Bu açıdan “Unterkühlung” terimi, derecesi de belirtilerek karşılanmalıdır. Bağlamı dikkate alınmalıdır.

Hipotermi çok yabancı kalmaktadır. İlk yardım eğitiminin çok geniş düzeylerde verildiği düşünülürse bu önemsiz bir tespit değildir.

Kısacası bu alandaki terim henüz oturmadığından duruma müdahale edilebilir. Kitabı çevirirken, bu terimi değişik durumlarda derecesine uygun tetrimlerle karşılama yoluna gidilmiştir.

Bir örnekte bile Çeviribilimcilerin katkısının ne kadar gerekli olduğu görülmektedir. Çeviribilimciler açısından iletişimin hangi durumda en optimal düzeyde sağlanabileceği ve hangi terimin işleyeceği veya işlemekte olduğu önemlidir.

7.5. Çok Anlamlılık bağlamında “*Unfallmechanismus*” Terimi

Çevirisini yaptığım kitabın 127. sayfasında Schädel -Hirn Trauma (SHT) Angaben (kafatası beyin travmaları veriler, Çevirisini ben yaptım) bölümünde Unfallmechanismus terimi yer almaktadır. İki sözcükten oluşan bileşik bir terimdir. Unfall kaza, Mechanismus ise mekanizma anlamına gelmektedir. Acil tıp metinleri tarandığında kaza mekanizması gibi bu bağlamda kullanılan bir terime rastlanmamaktadır. Bir terim henüz daha karşılanmadan aynı yapısal özelliğe sahip başka bir terimin olup olmadığı incelenmeli, buna göre oluşturulmalıdır. Ayrıca, bir terim oluşturulurken, önerilen terimin farklı ya da aynı kavramı ifade edip etmediğine de dikkat etmelidir. Türk dil kurumu sözlüğünde mekanizma Sözcüğü ile ilgili dört ayrı anlam verilmiş bunlar içinde en uygun olarak

” oluş, ortaya çıkış, işleyiş”⁴³ olarak karşılıklar yer almaktadır. Unfallmechanismus terimi ile ilgili konu bilgisi taraması yapıldığında terimin, kazanın ne kazası olduğu ya da ne şekilde gerçekleştiği anlamını karşıladığı görülmektedir. Seçenekler arasında otomobil bisiklet kamyon tır kazası yüksekte düşme bir cisim batması gibi karşılıklar vardır.

⁴³ TDK Sözlük:2017

Araştırmalar derinleştirildiğinde Almanya’da kaza mekanizmasının belirlenmesinin daha ilerde yapılacak sigorta ödemeleri ve diğerk başkaka açılardan önemli olduğu görölmektedir Türkiye’deki acil yardım metinlerinde ise kazanın çarpma mı düşmeye mi yoksa bir cisim girme sonucunu olduğu değerk kazanmaktadır. Yalnızca yapılacak tıbbi müdahaleleri belirlemek amacına yöneliktir. “Mekanizma” terimi Türkçede, birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. “Kaza mekanizması” şeklinde bir terim karşılama son derece pratik görölebilir. Her ne kadar terimlerin anlamının açık ve kısa olması önemli bir kriterse de “kazanın oluş biçimi” şeklinde karşılama daha uygun olacaktır. Zira başarısız bir terim karşılama çalışması, ileride kazanın nasıl olduğunu açıklığa kavuşturmak için en azından birçok gereksiz yazışmaya neden olacak, birçok ilave işe yol açan belirsizlikler için tetikleyici bir rol oynayacaktır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çevirmen, terimi, kendi sorumluluk anlayışıyla uygun bir şekilde karşılamakta, terim bu şekilde kullanıma girmektedir. Terimlerin kendi doğal süreçleri içinde kabul görür, yayılır ve kullanılır. Ama o terimi kullanmaktan başka seçeneğin olmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek sorunların büyüklüğünden söz etmek gerekir. Terim çalışmasının yalnızca belli karşılıkların herhangi bir şekilde bulunması ve ikame edilmesine indirgenmesi dil bilim, ana dil, iletişim gibi birçok alandaki bilimsel birikimleri göz önüne almamak olacaktır.

Yeni terimler çeviri yoluyla kullanıma girdikten sonra Türk dil kurumu veya başka kurumlar çeşitli yollarla bu sürece müdahale yolunu denemektedirler. Ama bu girişimlerin çevirilerin çokluğu ve sürati göz önüne alındığında yeterli olamayacağı açıktır. Bu alandaki hızlilik çeşitlilik ve yaygınlık baz alındığında bu tür çalışmaları sadece resmi kurumlardan beklemek yerinde bir davranış olmayacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi ilk yardımda kullanılan metinlerdeki terimlerin oluşmasında çevirinin önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. İlk yardım terimleri incelendiğinde doğrudan aktarım, ödünçleme gibi çeviri işlemlerinin küçümsenmeyecek derecede kullanıldığı görülmektedir. Terimlerin nasıl oluştuğunu ve çevirmenlerin terimler konusunda ne derece bilimsel çalışmalar yaptıklarını izlemenin zorlukları vardır. Çeviri süreçleri konusunda paylaşılan metinler çok azdır. Ancak çeviri sürecinde terimler konusunda verilecek kararlarda uluslararası düzeyde kabul görmüş kriterlerden ve çalışmalardan yararlanmak, evrensel birikimi değerlendirmek açısından isabetli olacaktır. Bu çalışmada ayrıntılı olarak ele aldığımız ISO 12616 Standartları, TERMIUM projesi gibi örnekler bu doğrultuda yapılacak çalışmalara başlangıç oluşturabilir.

Şu sonuçlara varıldı:

- Türkiye’de acil tıp alanında küçümsenmeyecek sayıda terim anlamından daha dar veya daha geniş alanlarda kullanılıyor
- Hedeflenmeyen çağrışımlar yaratabiliyor
- Yabancı kökenli terimleri karşılamak amacıyla birden çok karşılığın önerilmesi, terim sorunlarının çıkmasında etkili oluyor
- Uluslararası terim standartlarına uymuyor
- İletişimde sorunlar yaratma potansiyeli taşıyor
- Çok sayıda terim çeviri yoluyla dilimize giriyor
- Bu durum, çevirmene, yayınevine büyük sorumluluklar yüklüyor
- Bu sorumluluğa uygun ağırlıkta ve ciddiyette çalışmalar yapılması gerekiyor
- Bu sürece dahil olabilecek her türlü uzmanın katılımını olanaklı kılan somut ve sürdürülebilir ortak çalışma sistemlerine ihtiyaç var. Terimce inceleme modeli TERMIUM bu konuda örnek alınabilir ve Türkiye’ye uygun biçimde geliştirilebilir.
- ISO 12616 Standardına göre oluşturulabilecek Terimler Sözlüğü sürekli yenilenebilen dinamik bir enstrüman olarak yarar sağlıyor, terimce çalışmalarını profesyonelleştiriyor.
- Türkiye’de kuramsal ve pratik anlamda Terminoloji çalışması yapan ve danışma hizmeti sunan kurum, kurul ve kişiler var. Ancak yeterince işlek değil ve sahadaki çevirmenler bu kurum, kurul ya da kişilere yeterince başvurmuyor. Sorumluluk çoğunlukla çevirmenin bilimsel ve etik anlayışına bırakılmış.

- Terimler kendi doğal süreçleri içinde kabul görür, yayılır ve kullanılır. Ama o terimi kullanmaktan başka seçeneğin olmadığı durumlarda ortaya çıkabilecek sorunlara koruyucu önlemler alabilmek için, terim kullanıma girmeden önce, bu çalışmada da uyguladığım ISO 12616 Standardına göre bireysel düzeyde de olsa hazırlanan terimce sözlüğünün ve terimce inceleme modeli Termium tipi çalışmanın somut yararlarını gördüm.

- Almanca'dan Türkçeye acil tıp metinleri çevirisinde, terimler karşılamada Latince ve İngilizceden alınmış hazır terimler kullanılarak bu konudaki eğilimler pekiştiriliyor. Bu çalışmada bir terim konusunda değişik yol izlenerek, bu tür kolaycı yöntemlerin dışında başka seçeneklerin de olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

- Terminoloji çalışmalarında, katı standartlar belirlemekten çok yeni ve yaratıcı yöntemler geliştirmeye daha fazla ihtiyaç olduğu söylenebilir. Standartların kendisi amaca dönüşmemelidir. Hedef kaliteli iletişimdir.

Çeviri sürecinde, yeni terimleri karşılamada önemli sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye’de kullanılan terimlerin anlamından daha dar veya daha geniş alanlarda kullanılıyor olması, hedeflenmeyen çağrışımlar yaratması, uluslararası terim standartlarına uymaması zaten bir sorundur. Ama bir terim ilk kez çevriliyorsa başka bir deyişle Türkçede ilk kez karşılanıyorsa O çeviriyi gündeme getiren kuruma, yayınevi’ne ve çevirmene önemli sorumluluklar düşmektedir. Çevirmene büyük sorumluluk düşmektedir. Ama sorunların çözümünün yalnızca çevirmenin inisiyatifine bırakılması esas sorundur. Bilimsel anlamda ve uluslararası standartlara uygun terim çalışması yapan yayınevlerinin ya da kurumların sayısının fazla olduğunu söylemek doğru bir bilgi olmayacaktır.

Çeviri tabanlı Terminoloji çalışmaları konusunda yeni bir yaklaşım gereklidir. Bu çalışma kendine özgü farklılıklar gösterdiğinden hangi unsurları içermesi gerektiği son derece açık ve ayrıntılı olarak belirlenmelidir. Bu alanda yapılacak çalışmaların, çevirmenin becerileriyle halledilebilecek bir şey olmadığı ön kabulüyle eğitim çalışmalarını da içermelidir. Çalışmanın amacı, profesyonel kalibreli Terminoloji üretmek değil, Terminoloji çalışmalarının nasıl işlediğiyle ilgili bir anlayış, bir bakış açısı kazandırmak ve bulunulan yerde Terminoloji araştırmaları yürütülmesini sağlayacak becerilerin edinilmesi olmalıdır. Çeviri için değil, terim alanında mevcut süreçlere müdahil olmak için yapılmalıdır. Çevirmenlerin, terimsel normlar, terim geliştirme süreçleri inşası, terimler konusunda sorun çözme stratejileri ve standardizasyon gibi konulardaki ihtiyaçlarına cevap verecek sonuçlar üretmelidir. Doğal olarak bu konuda çalışma yapanlara ışık tutabilecek veri ve sonuçların da çıkacağı açıktır.

Öncelikle genel çerçeve olarak şunlar önerilebilir:

- Terminoloji çalışmaları disiplinler arası çalışmalar olarak organize edilmelidir.
- Uluslararası düzeyde kabul görmüş yöntemler esas alınmalı ve uygulanmalıdır.
- Uygulama yoğun, betimleyici ve karşılaştırmalı bir çalışma olmalıdır.
- Örnek Korpus dökümleri yapılmalıdır.
- Çok dilli olmalıdır.
- Jargon, alt düzlemlere ayrılmışlık ve iletişim bağlamı gözden kaçırılmamalıdır.
- Sistemler arası iletişim geçişliğine ortam sağlamalıdır.
- Uzmanlık dilinin toplumsal dinamiklerine uygun yürütülmelidir.

-Uzmanlar arası iletişim ve sistematik uzmanlık bilgisinin, toplumsal alanda kullanılmasına olanak sağlamak üzere paylaşıma açık ve şeffaf olmalıdır

-Kavramların, göreceli, psikolojik algıya ve durum bağlamına göre dalgalanmalara açık olduğu hesaba katılarak, terimlerin kullanım alanlarında izi sürülmelidir.

-Belli terim gruplarının ilişkileri saptanıp veri tabanı haline getirilmelidir.

-Oluşturulan veri tabanından yararlanacak kişilerin güveninin sağlanması için kullanım biçiminden herkesin aynı şeyi anlaması son derece önemlidir.

-Terimler konusunda, hangi çevirilerin hangi tercihleri yaptığı ve ne derecede normlaştığı izlenmeli yararlanılabilir hale getirilmelidir

-Otorite dediğimiz kesimlerin ne düşündüğü belirlenmelidir

-Anket çalışmalarıyla kendini kontrol etmeli, geliştirilmeye ve değiştirilmeye açık olmalıdır.

Çevirmenin, özellikle “Uzmanlık Metni (Özel alan) Çevirileri” söz konusu olduğunda kapsamlı bir terimce ve köşüt metin çalışması yapması, uzmanlık terimleriyle yoğun ilişkiye girmesi kaçınılmazdır. Uzmanlık terimlerinin giderek daha fazla abartılması ve tek tek kişiler için izlenebilir olmaktan çıkması, çevirmen gibi uzmanları, uzmanlık dili terimcilerine, terim standartlaştırma enstitülerine ve Terimce veri tabanlarına bağımlı hale getirmiştir. Bu süreçte çevirmen, terim bilimin birikimlerinden yararlanır. Çevirmen, çeviri amaçlı araştırma süreci kapsamında, terim bankalarına, uzman kişilere, işverene, kısacası başvurabileceği tüm kaynaklara başvurmasına karşın kimi terimleri karşılamada güçlük çekiyorsa; bir terim uzmanı gibi terim oluşturma yoluna gidebilir. Bütün bunları yaparken, kimi alanlarda ulusal ve uluslararası düzeyde, birçok yeni birikim, mekanizma ve standartların olduğunu hesaba katmak durumundadır. Terim bilimcilerin yaşadığı sorunlarla da karşı karşıya gelecektir ve

olasılıkla bu disipline katkı sağlayabilecek birikimler de oluşmaya başlayacaktır ama çoğunlukla farklı yöntemleri kullanacaktır. Çevirmen, yaşayan dille uğraşır, o dili metin düzleminde yeni bir metin yaratmak için kullanır; terim uzmanıysa onu kavramsal bir dizge olarak alır.

Terimbilim çalışmalarının ana yapı taşları olan terimler ve kavramlar esasen bilgimizi ve dünya görüşümüzü düzenler ve standartlaştırma inisiyatifleri ve bilgi geri kazanım stratejileri sayesinde ilişkisel olarak ayrıntılarıyla planlanabilir.

Tarihsel süreçte, Terim bilgisi bir anlatım ve iletişim aracı olarak görülmüş ve yöntem bilimsel ilkeler edinilip uygulamada kullanılmıştır. Bu açıdan da çevirmenin bir iletişim uzmanı olarak konuya bakış açısının daha dinamik olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

ANDERSEN, A .

La création d'une banque de terminologie et perspectives d'avenir en terminotique",
Quebec 1987.

ARNZT, R. / PİCHT, /

HERIBERT/MAYER, F.

Einführung in die Terminologearbeit Georg
Olms Verlag Hildesheim, Zürich, New
York, 2002

BARDA, Z.

Türkiye'de Terimbilim Çalışmalarının Dünyü,
Bugünü ve Yarını/Hommage Hasan-Âli
Yücel Anma Kitabı. (H. Anamur
yönetiminde). – İstanbul: Yıldız
Teknik Üniversitesi, 1997. – s. 326.

BUDİN, GERHART/

Terminologie in Theorie und Praxis, Günter
Narr Verlag, Tübingen, 1989

FELBER, HELMUT

CABRE, M T.

Terminology: Theory, methods and
applications, 1999 Amsterdam &
Philadelphia

FEINTES, ANNETTE/

Communication for Specific Purposes
fachsprachliche Kommunikation, Gunter
Narr Verlag Tübingen, 1992

WAGNER, JOHANNES

GEIST, U

in Fachsprache und Paradigmawechsel
Grinstead/Wagner, 245

HOFFMANN, J.

Angewante Sprachwissenschaft
Fachsprachen und sprachliche Ebenen,
Wissenschaftliche Zeitschrift der
Technischen Universität DRESDEN,
1971, s.n.p 1209-1215

ISO 12616

KOELLER, W.

Einführung in die Übersetzungswissenschaft,
Francke Verlag, 2011, Tübingen ; Basel

Doç.Dr. KEKEÇ, Z,

Acil Tıp, Akademisyen Tıp Kitapevi,
Ankara, 2011

Doç.Dr.TOPAÇOĞLU,H

KÜWES

Konferenz der Übersetzungsdienste
westeuropäischer Staaten Arbeitsgruppe
Terminologie und Dokumentation,
Bern,1990

LANDRY , A.

The Termium Termbank Semantic Scholar,
pdfs.semanticscholar.org , 1987, London

MAYER, F./ SEEWALD, U.

Terminologiemangement Von der Theorie
zur Praxis 12-13-14-15 verlegt vom
Bundesverband der Dolmetscher und
Übersetzer, 2009, Essen

NEUBERT,G.

Kenntnisse über terminologische
Bildungselemente In: Böhler, H., (Hrsg)
1985

ÖZTÜRK, H

ATT ve AABT'ler İçin Kaynak Kitap-Kısım
4

ROSSİ, R/ DOBLER, G

Notfall-Taschenbuch für den Rettungsdienst,
Verlagsgesellschaft Stumpf , Kossendey
mbH , Überarbeitete 11. Auflage, 2008,
Pregassona/ Schweiz

STOLZE, R.

Die Fachübersetzung, Günter Narr
Studienbücher, Tübingen, 1999,30
TDK , 2017

TÜRKÇE SÖZLÜK

VARDAR, BERKE

Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü,
Multilingual, İstanbul, 2002

WEISSENHOFER, P.

Zur Rolle der terminologischen
Begriffsrollen in der Translationswissenschaft,
in Snell Hornby/Pöchacker/Kaindl, 1994, S.
319/326

WÜSTER, EUGEN

Internationale Angleichung der
Fachausdrücke, Elektrotechnische Zeitschrift-
A80 (1959), no 16, p. 550-552

ZÜLFİKAR, H.

Terim sorunları ve terim yapma yolları,
Ankara, 1991, 21

EKLER

TRANSLATION – ORIENTED TERMINOGRAPHY ISO 12616

INTERNATIONAL STANDARD

ISO
12616

First edition
2002-03-15

Translation-oriented terminography

Terminographie axée sur la traduction

Reference number
ISO 12616:2002(E)

© ISO 2002

Contents

	Page
Foreword.....	iv
Introduction.....	v
1 Scope	1
2 Normative references	1
3 Terms and definitions	2
4 Features of translation-oriented terminography	2
5 Management of terminological information.....	6
6 Referencing and source identification	6
7 General principles for data entry and retrieval.....	7
8 General requirements for a terminological database	9
9 Requirements for the interchange of terminological information	10
Annex A (informative) Examples and explanations of data categories.....	27
Bibliography	

Foreword

ISO (the International Organization for Standardization) is a worldwide federation of national standards bodies (ISO member bodies). The work of preparing International Standards is normally carried out through ISO technical committees. Each member body interested in a subject for which a technical committee has been established has the right to be represented on that committee. International organizations, governmental and non-governmental, in liaison with ISO, also take part in the work. ISO collaborates closely with the International Electrotechnical Commission (IEC) on all matters of electrotechnical standardization.

International Standards are drafted in accordance with the rules given in the ISO/IEC Directives, Part 3.

The main task of technical committees is to prepare International Standards. Draft International Standards adopted by the technical committees are circulated to the member bodies for voting. Publication as an International Standard requires approval by at least 75 % of the member bodies casting a vote.

Attention is drawn to the possibility that some of the elements of this International Standard may be the subject of patent rights. ISO shall not be held responsible for identifying any or all such patent rights.

ISO 12616 was prepared by Technical Committee ISO/TC 37, *Terminology and other language resources* Subcommittee SC 2, *Terminology and lexicography*.

Annex A of this International Standard is for information only.

Introduction

Translators have always had a need to record terminological information for later use. Translators dealing with specialized texts face an increasing need to record and retrieve terminological information, as it saves time and allows them to work more efficiently. Experience has shown that terminography facilitates translation by enabling translators

- to record and systematize terminology,
- to use terminology consistently over time, and
- to deal more efficiently with multiple languages.

By recording terminological information systematically, translators can enhance their performance, improve text quality and increase productivity. An organized collection of terminological information makes it possible for translators to keep track of, and reuse, their expertise, and facilitates cooperation between individuals or teams of translators.

Translation-oriented terminography

1 Scope

This International Standard provides guidelines to enable translators and translation support staff to record, maintain and quickly and easily retrieve terminological information in connection with translation work.

The quality of a translation can be measured partly in terms of linguistic elements, such as style and grammar, and partly in terms of the accurate use of the terminology involved. The guidelines in this International Standard provide the necessary elements for quality control of terminological information in translations. The guidelines can also be adapted to provide a basis for the administration of source-language texts, parallel texts, translations, and other information (e.g. bibliographies, references) in the target language.

This International Standard is applicable to the work of an individual translator as well as the work of a team or a department. It also lays down guidelines that are essential for the interchange of terminological data.

2 Normative references

The following normative documents contain provisions which, through reference in this text, constitute provisions of this International Standard. For dated references, subsequent amendments to, or revisions of, any of these publications do not apply. However, parties to agreements based on this International Standard are encouraged to investigate the possibility of applying the most recent editions of the normative documents indicated below. For undated references, the latest edition of the normative document referred to applies. Members of ISO and IEC maintain registers of currently valid International Standards.

ISO 639:1988, *Code for the representation of names of languages*

ISO 6156:1987, *Magnetic tape exchange format for terminological/lexicographical records (MATER)*

ISO 12200:1999, *Computer applications in terminology — Machine-readable terminology interchange format (MARTIF) — Negotiated interchange*

ISO 12620:1999, *Computer applications in terminology — Data categories*

3 Terms and definitions

For definitions specific to the field of terminology work, readers should refer to ISO 1087-1 and ISO 1087-2.

For the purposes of this International Standard, the following terms and definitions apply.

3.1

terminography

part of terminology work concerned with the recording and presentation of terminological data

[ISO 1087-1:2000]

3.2

data category

result of the specification of a given data field

[ISO 1087-2:2000]

3.3

data element

unit of data that, in a certain context, is considered indivisible

[ISO 1087-2:2000]

4 Features of translation-oriented terminography

Translators need to store and retrieve a much broader set of data than is traditionally stored in a terminology database, and therefore translation-oriented terminography deals with not only all forms of terminology (i.e. terms names and certain symbols), but also phraseology, contexts and standard text segments.

The application of translation-oriented terminography involves storing text-related terminological information in a agreed upon, predefined format (normally computerized) and in addition, identifying specific data categories which are to be included in each entry.

The terminological information contained in a text shall be identified according to pre-established criteria. This information shall then be investigated and documented using reliable, authoritative sources wherever possible. In cases where such sources are not available, the translator should cooperate with subject specialists to find ways of translating terminological information adequately.

5 Management of terminological information

5.1 General

Managing terminology and related information involves recording such information in terminological entries that are part of a database or collection designed to meet specific user requirements. Computer-assisted management of terminological information becomes essential when the collection has reached a certain size.

5.2 Terminological entry

The terminological entry is the basic unit of a collection of terminological information. It is made up of terminological data categories that are related to each other. These data categories are grouped together according to different criteria (see 5.3.4).

A collection of terminological entries can be consolidated into a database. The internal structure of such a database should be as flexible as possible to enable users to adapt it to their specific needs. Terminological entries can also be linked to other types of information such as bibliographic information, addresses of institutions, or names and addresses of translation clients.

The format of terminological entries is also suitable for, and can be adapted to, the multilingual management of information such as names (e.g. product names, names of institutions, job titles), phraseological units and standard text segments.

The structure of the terminological entry shall ensure that

- all terminological information, including changes in meaning, context-dependent use, etc., can be recorded adequately, and
- all information can be easily processed and retrieved.

5.3 Data categories for terminological information

5.3.1 General

The information recorded in a terminological entry is subdivided into data categories that consist of data elements. Each type of information should be represented in an individual data category. In a translation environment, term-related data categories will be recorded for at least two languages.

5.3.2 Essential and optional data categories

Essential data categories constitute the information required for a terminological entry to be complete.

The following data categories constitute the minimum basic information required to create a terminological entry. This basic terminological entry may be extended by adding optional data categories, if necessary.

- Main entry term;
- input date; *- hangi (assemblé)*
- source. *- + article*

Optional data categories are categories that may be added to the terminological entry according to specific user needs. A translator may choose to designate one or more optional data categories such as "subject field", "entry identifier" or "synonym" as essential, depending on the purpose of the terminological database or collection.

5.3.3 Repeatable data categories

Certain data categories must be repeatable within the terminological entry because several data elements may belong to the same data category.

EXAMPLES:

- A terminological entry will usually contain main entry terms in more than one language (repeatability by language but not within a language).
- An entry may contain more than one synonym for each language (repeatability within a language and by language).
- Grammatical information (e.g. gender), may have to be repeated for each term (repeatability within a language).
- An entry may contain more than one context, possibly one for each synonym. Each context, definition, etc. may require its own source information (repeatability within a language).

5.3.4 Description of data categories

The data categories described in this clause are typically of particular use to translators. However, it is up to the individual translator or team of translators to determine which categories shall be included in their respective terminology collections. A complete list and full description of these categories can be found in ISO 12620.

The information recorded in each data category shall be entered consistently, taking into account existing standards or conventions (e.g. selecting a specific format for entering dates according to International Standards).

In the following, the data categories are subdivided into data categories for terms and term-related information (5.3.4.1), data categories related to concept description (5.3.4.2) and administrative data categories (5.3.4.3). See informative annex A for examples and explanations of each of the data categories listed in 5.3.4.1 to 5.3.4.3.

In this International Standard, ESS indicates essential data categories, REP-IN-LANG indicates that a category is repeatable within a language, REP-BY-LANG indicates that a category is repeatable in a terminological entry by language, but not within a language, and NO-REP indicates that a category is not repeatable within a terminological entry.

ISO 12616:2002(E)

5.3.4.1 Data categories for terms and term-related information

5.3.4.1.1 Data categories for types of terms

main entry term (including names, e.g. names of institutions) ESS

synonym

full form

abbreviated form of term (including abbreviations, short forms, initialisms, acronyms and clipped terms)

variant (e.g. spelling variants, deprecated variants)

symbol

formula

phraseological unit (including collocations and set phrases)

standard text

Repeatability		
REP-IN-LANG	REP-BY-LANG	NO-REP
	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	

A terminological entry will normally contain one main entry term for each language. In translation-oriented terminography, phraseological units and standard text segments should be recorded as main entry terms. Furthermore, it is recommended that all abbreviated forms and variants be recorded as synonyms.

5.3.4.1.2 Data categories for term-related information

grammar (e.g. part of speech, gender, number, class)

usage (including geographical usage, temporal qualifier and proprietary restriction)

term status (including deprecated/admitted/preferred/ recommended/proposed term)

equivalence (including degree of equivalence, directionality and reliability code)

Repeatability		
REP-IN-LANG	REP-BY-LANG	NO-REP
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	

Data categories for term-related information are utilized to record the actual use of terminological information in a given context.

5.3.4.2 Data categories related to concept description

5.3.4.2.1 Domain and subdomain

domain and subdomain

Repeatability
REPEATABLE, BUT NOT LANGUAGE DEPENDENT

Terminological information may be classified in many ways, for example according to subject field (e.g. medicine, economics) or type of information (e.g. names of institutions, job titles, customer or project name).

5.3.4.2.2 Concept-related description

definition

explanation

context

figure

note

Repeatability		
REP-IN-LANG	REP-BY-LANG	NO-REP
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	
x	x	

If possible, at least one concept-related category, preferably a definition, an explanation or a context should be recorded, as this enhances reliability. Other kinds of concept representation can supplement or replace the concept description.

5.3.4.3 Administrative data categories

input date

modification date

approval date

responsibility (e.g. inputter, updater, approver)

subset identifier (e.g. customer subset, project subset)

language symbol

entry identifier

cross-reference

source

ESS

Repeatability		
REP-IN-LANG	REP-BY-LANG	NO-REP
x	x	
x	x	
	x	
x	x	
x	x	
	x	
		x
x	x	
x	x	

ESS

These categories contain information regarding the establishment and maintenance of terminological data. In addition to traditional bibliographic references, the source category will often contain data documenting oral sources (for example data on subject field experts). For language symbols, see ISO 639.

6 Referencing and source identification

In translation-oriented terminography, the recording of sources is indispensable. Methods of documenting sources can be found in ISO 690. It is important to ensure proper management of

- information on sources (e.g. reference works, relevant literature, experts consulted), and
- source language texts, translations and relevant citations.

Uniform rules for dealing with sources of terminological information

- increase efficiency and facilitate the organization of translation work over time,
- increase the reliability of the terminological information recorded, and
- facilitate the interchange of terminological information.

Such rules ensure uniform recording and unambiguous identification of sources of terminological information, and facilitate analysis of these sources from the translator's viewpoint.

Such factors are especially important for retrieving the sources when the entries are recorded, used, updated and maintained. The identifiers used shall correspond to unambiguous bibliographic descriptions.

7 General principles for data entry and retrieval

7.1 Form layout for data entry

It is recommended that data entry be organized by setting up input models to facilitate entry of repetitive data (e.g. date, inputter).

The input model should allow

- practical and mnemonic arrangement of the data categories,
- combinations of and links between data elements,
- possibility of adding notes, and
- optimum efficiency in entering terminological information.

7.1.1 Recording sheet

If a recording sheet is used for preparing terminological information for entry into a computerized terminology collection, the recording sheet and the template must be compatible.

7.1.2 Template

Templates are recommended either in databases or as macros in word-processing systems for entering terminological information in a terminological database. While the design of the screen template will always depend on the software used, it should represent the logical structure of the information in a manner that is clear and easy to understand.

7.2 Data retrieval

There are essentially two output options:

- single entries: on screen or paper;
- larger sets of entries: on paper or some other data medium.

The layout, arrangement and set of data categories output on paper or in other data media can differ from those of the output screen, depending on the needs of the user and the purpose of the output.

7.2.1 Retrieval of entries

In a computerized collection of terminological information, it is important to be able to access the entries through any data category contained in the terminological entry. For collections organized as word processing files, the general search function in the word processing program will be adequate. If the information is compiled in a database, it should be possible to access terminological information by means of various operations, such as

- right-hand truncation,
- left-hand truncation,
- combined right-hand and left-hand truncation,
- filters,
- Boolean and distance operators, and
- index browsing.

7.2.2 Selection and presentation of data categories for output

It should be possible to define which data categories are to be output (on screen or to another data medium) by means of predefined profiles or interactively.

The resulting output may be manipulated using a word processor or desk-top publishing software to improve layout and typography.

A printout of the screen should be possible (e.g. for system documentation). Furthermore, it should be possible to print the entire set of data or a subset in the form of term lists containing the target language equivalents in both or, in the case of more than two languages, in all directions. Alphabetically sorted indexes, subject field glossaries, etc. may also be useful.

8 General requirements for a terminological database

8.1 Structure of a terminological database

Before taking any decisions regarding how to set up a terminological database, users must first identify the type, number and repeatability of data categories to be included in the terminological entries. As it is not always possible to foresee all future needs at the planning stage, it is advisable to define the database structure as flexibly as possible, to allow the addition of new data categories at a later time.

If such considerations are disregarded, it may be necessary to redesign all or parts of the terminological database, or to revise the individual terminological entries.

8.2 System requirements

The requirements to be met by hardware and software depend on the user's needs, available resources and the intended mode of operation. Once the probable size of the resulting database has been estimated, decisions will be required in the following areas:

- type of operating system;
- system performance (type of processor, access time of the hard disk, etc.);
- performance of peripheral equipment (keyboard, monitor, printer, modem, etc.).

8.2.1 Software requirements

The requirements to be met by the software need to take into account the following features, among others:

- the language(s) and the graphic design (e.g. windowing capacity) of the user interface;
- appropriate character sets for the languages concerned;
- the definition of input and output screen displays;
- user-friendliness (e.g. tutorial or help functions, ease of access during translation function);
- network capabilities;
- integration capabilities;
- access to external data (bibliographic databases, external sources);
- import/export capabilities;
- data security (diskettes, magnetic tape) and data protection (access restrictions).

8.3 Requirements for translators

8.3.1 Translators working alone

Even for translators working alone, it is important to devise and conform to certain minimum conventions, such as the inclusion of input or update dates and subject field information and concept-related information (such as definitions or contexts and notes). The reasons for doing so are manifold.

- Translators may at some time need to coordinate their work with a colleague, for example in order to collaborate efficiently on a large project.
- Proper documentation eliminates duplicate effort.
- A well-organized terminology collection can be used to establish the quality of the work carried out, and can be of commercial interest to the client involved.

8.3.2 Translators working in a team

For translators working in a team, a terminological database structure allowing for separate input and output templates for individual language pairs may be advisable. In this connection, special attention must be paid to the uniform application of source identifiers and reliability codes.

8.4 Data maintenance and updating

Data protection mechanisms (e.g. type of media, back-up intervals, data redundancy) and data security methods (e.g. access control, especially for multi-user systems) must be established. Protocols shall also be established to ensure proper recording of terminological entries and update information.

Managing a database requires regular data maintenance and updating. This means revising, supplementing or correcting existing entries on the basis of new material. This process is necessary to facilitate the following:

- correction of errors in existing entries;
- updating of existing entries to keep the data current;
- elimination or reconciliation of doublets (duplicate entries with the same key or referring to the same concept);
- addition of new entries;
- creation of new cross-reference links to accommodate the addition of new material.

9 Requirements for the interchange of terminological information

The following minimum requirements must be met in order to ensure that the interchange of terminological information may take place smoothly and without problem:

- compatible selection and consistent application of data categories;
- flexible conversion capability to restructure entry formats to meet different needs or reflect different methodological approaches (for example: If no distinction is made between definition, explanation and context in terminological entries received through interchange, it is advisable to identify these data categories initially as explanations; a more precise categorization can be made after use and verification of these items);
- conversion to a classification or thesaurus system that ensures compatibility of subject field references;
- reversible transliteration to uniform character set representations.

Because terminological-database management systems may be mutually incompatible, every system should provide, as a minimum requirement, the capability to convert the format of the terminological records into either the MARTIF format (ISO 12200) or the MATER format (ISO 6156).

ISO 12616:2002(E)

Annex A (informative)

Examples and explanations of data categories

A.1 Introduction

This International Standard describes procedures to enable translators and translation support staff to record, maintain and quickly and easily retrieve terminological information in connection with their work.

The application of translation-oriented terminography involves identifying the specific data categories which are to be included in the entries and storing the relevant terminological information in a predefined, standardized format. It must be emphasized that it is up to the individual translator or team of translators to determine the type, number and repeatability of the data categories to be included in their respective terminology collections, as well as the format or database structure they wish to use to systematize the information. The content and structure of the terminological entries should be determined before the work commences. However, as it is not always possible to foresee all future needs at the planning stage, it is advisable to define the structure as flexibly as possible, to allow the addition of new data categories at a later time.

This annex contains a selection of the data categories considered to be of particular relevance to translators (see 5.3.4) and examples demonstrating how these categories may be applied. For illustrative purposes, the examples set out below employ full or shortened forms of the data category designations utilized in ISO 12620. Other designations may be used in individual systems. It should also be noted that, while some categories constitute separate "fields" in one system, they may be represented as "attributes" of a field in another. For example, in one system, users may place "synonym", "abbreviation" and "variant" (see clause A.2) in separate fields, while another system may place all of these in a single field, appending a usage note to each occurrence of this field to specify the type of synonym concerned. A third system may not consider this distinction to be significant.

The examples given in this annex illustrate that, in some cases, the data categories can be used to record the same type of information in somewhat different ways. The information recorded in each data category should be entered as consistently as possible, taking into account existing international and/or company standards or conventions (e.g., selecting a specific format for entering dates according to International Standards).

For an exhaustive list of data categories, consult ISO 12620:1999, annex A.

A.2 Data categories for terms and term-related information

A.2.1 Types of terms

This is the key group of data categories in most systems and information in at least one of the individual categories listed below will normally be mandatory. Terms consist of one or more words that represent a single concept. Types of terms, or information treated as if it were a term, include main entry terms, synonyms, abbreviated forms, variants, symbols, formulae, phraseological units and standard text segments. Whatever system is used, it is essential to indicate at least a main entry term in each terminological entry.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.1.1	main entry term	en term: bovine spongiform encephalopathy fr term: encéphalopathie spongiforme bovine el term: σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών	This is the key individual data category in most systems. <i>Main entry term</i> may be referred to straightforwardly as <i>term</i> in relatively simple applications and can consist of a single word or several words that represent a single concept.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.1.2	synonym	en term: bovine spongiform encephalopathy en synonym: mad cow disease fr term: encéphalopathie spongiforme bovine fr synonym: maladie de la vache folle el term: σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών el synonym: ασθένεια των τρελλών αγελάδων	If a synonym is known, it should always be indicated so that the main entry term can easily be traced. In some systems, depending on specific requirements, users may not consider it important to place synonyms, abbreviations or variants in separate fields, but may place them in a single field for synonyms, appending a usage note to this field to specify the type of synonym concerned (see <i>RENFE</i> under <i>abbreviated forms</i> below).
A.2.1.7	full form	en term: The Group of Eight en full form: The Eight Leading Industrialized Nations	This category is used to record the full form of a term that usually appears in an abbreviated form. For example, this category can be used to record the full official titles of bodies usually referred to by a short title (recorded as the main entry term).
A.2.1.8	abbreviated form of term	en term: bovine spongiform encephalopathy en abbreviated form: BSE fr term: encéphalopathie spongiforme bovine fr abbreviated form: ESB el term: σπογγώδης εγκεφαλοπάθεια των βοοειδών el abbreviated form: ΣΕΒ en term: poliomyelitis en abbreviated form: polio en usage note: short form fr term: poliomyélite fr abbreviated form: polio fr term: messagerie électronique fr abbreviated form: mél. nl term: Provinciale Staten nl abbreviation: PS da term: centraliseret tilstandskontrol-og styringsanlæg da abbreviated form: CTS-anlæg es term: Red Nacional de los Ferrocarriles Españoles es synonym: RENFE es usage note: acronym	If the abbreviated form of a term is known, it should always be indicated so that the main entry term can easily be traced. This category can be used to represent not only conventional acronyms and abbreviations, but also other short and clipped terms. The comments made under synonym regarding practical use apply equally here. The examples listed here demonstrate various ways of indicating abbreviated terms in a terminological entry, using 1) a specific <i>abbreviation</i> field (see <i>Provinciale Staten</i>), 2) a generic <i>abbreviated form</i> field (see <i>CTS-anlæg</i>), and 3) a generic synonym field with a usage note (see <i>RENFE</i>).

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.1.9	variant	en term: bovine spongiform encephalopathy en variant: mad cow disease en usage note: the term "mad cow disease" should be confined to colloquial language and should not be used in official texts or scientific reports. fr term: encéphalopathie spongiforme bovine fr variant: maladie de la vache folle fr usage note: the term "maladie de la vache folle" should be confined to colloquial language and should not be used in official texts or scientific reports. en term: judgment en variant: judgement en usage note: both spellings are acceptable, but in the UK there is an increasing use of the form "judgment". fr term: arrêt	This category can be used to record all types of variants of a main entry term, such as spelling variants (see English example <i>judgment</i>) or less common, possibly deprecated variants of terms. The comments made under synonym regarding practical use apply equally here.
A.2.1.13	symbol	en term: diameter en symbol: Ø fr term: diamètre fr symbol: Ø en term: degrees en symbol: ° fr term: degrés fr symbol: ° es term: grados es symbol: ° en term: registered trademark en symbol: ® fr term: marque déposée fr symbol: ® da term: registreret varemærke da symbol: ®	It may be useful to indicate symbols (if it is possible in the particular system) so as to ensure that translators can match them with the corresponding main entry term.
A.2.1.14	formula	en term: ammonia in aqueous solution en formula: NH₄OH fr term: ammoniac en solution aqueuse fr formula: NH₄OH el term: αμμωνία σε υδατικό διάλυμα, υγρή αμμωνία el formula: NH₄OH	Recording the formula can be advantageous in avoiding ambiguity of chemical terms, particularly for non-specialist translators.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.1.18	phraseological unit	en phraseological unit: submit the dispute to the International Court of Justice fr phraseological unit: porter le différend devant la Cour internationale de Justice en phraseological unit: until further notice fr phraseological unit: jusqu'à nouvel avis en phraseological unit: all rights reserved fr phraseological unit: tous droits réservés en phraseological unit: floating exchange rates es phraseological unit: cambios flotantes	This category can be used for a wide range of collocations, set phrases and the like. Translators generally find it useful to record phraseological units as main entry terms, even though they may contain more than one concept. This practice is recommended for translation-oriented terminography, although it represents a deviation from traditional terminology methodology.
A.2.1.19	standard text	en standard text: The Commission of the European Communities, having regard to the Treaty establishing the European Community, and in particular the first subparagraph of Article 93(2) thereof, ...has adopted this decision ... fr standard text: La Commission des Communautés Européennes, vu le traité instituant la Communauté européenne, et notamment son article 93, point 2, premier alinéa, ...a arrêté la présente décision ...	This category can be used for fixed blocks of recurring text, such as are found in legal documents. In practice, a standard text can also be recorded as a phraseological unit or main entry term (see A.2.1.18 or A.2.1.1).

2.2 Grammar

This group of data categories can be used to encode any kind of grammatical information and is especially useful where such information may enable translators to avoid the need to refer to other sources such as a dictionary. The examples given below illustrate some of the most commonly used grammatical categories, but translators may wish to consider whether there are other categories that will be of greater relevance to their collections.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
2.2.1	part of speech	en term: present en part of speech: adjective fr term: actuel fr part of speech: adjective fr synonym: présent en term: present en part of speech: noun fr term: présent fr part of speech: noun	It may be necessary to indicate the appropriate part of speech in a term entry in order to avoid confusion.

A.2.2.1 (continued)	part of speech (continued)	en term: present en part of speech: verb fr term: présenter fr part of speech: verb	
A.2.2.2	grammatical gender	fr term: radio fr gender: feminine en term: X-ray fr term: radio fr gender: masculine en term: radio operator de term: Schild de gender: masculine en term: shield de term: Schild de gender: neuter en term: signpost	In the case of a noun where the concept varies according to its gender, it may be necessary to indicate the relevant gender in order to avoid confusion. There can be other reasons for adding gender information in particular systems, for example, where data may be used to generate machine translation dictionaries.
A.2.2.3	grammatical number	en term: chisel fr term: ciseau fr number: singular en term: scissors fr term: ciseaux fr number: plural da term: saks da number: singular	In the case of a noun where the singular and plural do not designate the same concept, it may be necessary to indicate number in order to avoid confusion.
A.2.2.5	noun class	en term: Earth en noun class: proper noun es term: Tierra es noun class: proper noun en term: earth en noun class: common noun es term: tierra es noun class: common noun	This category can be used to indicate whether a term names a specific object or a class of objects.

A.2.3 Usage

This group of categories can be appended to a specific field and used to record explanatory notes on the use of the information contained there.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.3.1	usage note	en term: bovine spongiform encephalopathy en variant: mad cow disease en usage note: the term "mad cow disease" should be confined to colloquial language and should not be used in official texts or scientific reports	A usage note can be used to record information on the use of synonyms, variants, etc. (see A.2.1.2 to A.2.1.9). In some systems, it may include other useful information, such as grammar, geographical usage,

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.3.1 (continued)	usage note (continued)	fr term: encéphalopathie spongiforme bovine fr variant: maladie de la vache folle fr usage note: the term "maladie de la vache folle" should be confined to colloquial language and should not be used in official texts or scientific reports	temporal qualifier and proprietary restriction, when no separate field for these has been provided. Usage notes may be written in the language of the inputter or in the language of the field to which they apply.
A.2.3.2	geographical usage	en term: folder fr term: chemise fr geographical usage: France fr synonym: farde fr geographical usage: Belgium and Luxembourg fr term: pot d'échappement en term: silencer en geographical usage: United Kingdom en synonym: muffler en geographical usage: North America	This category can be used to indicate local, regional or national differences in the use of terms. A usage note may be employed when the system does not provide a separate field for this information.
A.2.3.5	temporal qualifier	en term: tell (a story) fr term: raconter fr synonym: narrer fr temporal qualifier: archaic fr term: paludisme fr synonym: fièvre tellurique fr temporal qualifier: archaic en term: malaria en synonym: paludism en temporal qualifier: obsolete —OR— fr term: paludisme fr synonym: fièvre tellurique fr usage note: archaic en term: malaria en synonym: paludism en usage note: obsolete en term: Council of the European Union en variant: Council of the European Communities en temporal qualifier: obsolete en usage note: replaced by "Council of the European Union" pursuant to Council Decision 93/591 of 8 November, 1993. fr term: Conseil de l'Union Européenne fr variant: Conseil des Communautés Européennes fr temporal qualifier: obsolete fr usage note: replaced by "Conseil de l'Union Européenne" pursuant to Council Decision 93/591 of 8 November, 1993.	This category can be used to record the use of a term over time, indicating terms which are no longer appropriate for active use (obsolete, archaic, etc.) but which may nevertheless be encountered in source texts. A usage note may be employed when the system does not provide a separate field for this information. This category can also be used in cases where a translation or title (e.g. of a committee or authority) was correct in the past but ceased to be so with the adoption of new legislation or a reorganization. In this case, the date of replacement (and the reason) ought to be indicated in a usage note wherever possible.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.3.7	proprietary restriction	en term: vacuum cleaner en synonym: hoover en proprietary restriction: hoover, a trademark en usage note: Trademark registered to The Hoover Company. fr term: ruban adhésif fr synonym: Scotch fr proprietary restriction: trademark fr usage note: Scotch is a brand name exclusive to 3M.	This data category is used to record a restriction placed on a term to protect the right of a company to the exclusive use of the term. For copyright reasons, trade names and terms that have been registered as trademarks of a particular company must not be used to refer to the products of other companies. The proprietary restriction may be usefully completed with a usage note naming the owner of the trademark.

A.2.4 Status

There is a large group of categories for designating the status of a term in a terminological data collection. These encompass qualifiers indicating normative authorization (standardization) as well as the advancement of a term within the standardization process.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.9	term status	en term: intermediate radioactive waste storage fr term: entreposage de déchets radioactifs fr status: preferred term fr usage note: term adopted and published in the Official Journal of the French Republic of 3 August 2000, and which must be used "Dans les décrets, arrêtés, circulaires, instructions et directives des ministres, dans les correspondances et documents, de quelque nature qu'ils soient, qui émanent des services et des établissements publics de l'État; ..." fr synonym: stockage temporaire de déchets radioactifs fr status: deprecated –OR– en term: intermediate radioactive waste storage fr term: entreposage de déchets radioactifs fr usage note: term adopted and published in the Official Journal of the French Republic of 3 August 2000, and ...; ..." fr deprecated term: stockage temporaire de déchets radioactifs	Term status can be used to indicate the approval, acceptability or applicability of a term in a given context. Information recorded here will often relate to normative or other authorization. This category can also be used to indicate the status of particular items in the process of term approval, for instance where a translation has been proposed for a new term but this proposal has yet to be confirmed by research or approved by a client, expert or reviser. Data categories associated with term status include normative authorization (standardized term, preferred term, admitted term, deprecated term, superseded term, legal term, regulated term), language planning qualifiers (recommended term, non-standardized term, proposed term, new term) and process status (unprocessed, provisionally processed, finalized). For more specific information on the relev

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.5 (continued)	term status (continued)	en term: radix en status: recommended en synonym: base en status: deprecated term fr term: base de numération —OR— en term: radix en deprecated term: base fr term: base de numération	date categories, please consult ISO 12620:1999, annex A. Each of these categories may be represented in a specific field or a simplified status field (see —OR—).

A.2.5 Equivalence

This group of categories can be used to encode any kind of information concerning the equivalence of terms in various languages. The examples given below illustrate some of the most commonly used equivalence categories, but users may need to consider whether there are other categories that will be of greater relevance to their collections.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.2.1	degree of equivalence	en term: monitoring fr term: monitoring fr degree of equivalence: exact fr synonym: surveillance fr degree of equivalence: narrower fr synonym: suivi fr degree of equivalence: broader	This category can be used to indicate the extent to which a given term in one language is the exact equivalent of a term in another, or whether it is narrower or broader.
A.2.3	directionality	en term: grammar school en directionality: from en to fr en usage note: "grammar school" will often be encountered in British source texts but should be used with extreme caution, if at all, as an English translation from other languages, given its specific cultural connotations. fr term: lycée fr directionality: into fr fr usage note: "lycée" is an acceptable translation into French of the British/English notion "grammar school", but the latter should not normally be used to translate "lycée" into English. de term: Gymnasium de directionality: into de de usage note: "Gymnasium" is an acceptable translation into German of the British/English notion "grammar school", but the latter should not normally be used to translate "Gymnasium" into English.	Directionality needs to be indicated in cases where there is a specific country or cultural connotation which makes the equivalence unidirectional. Taking the example cited, this means that <i>grammar school</i> as used in the United Kingdom can be translated into French as <i>lycée</i> and into German as <i>Gymnasium</i> , but these terms as used in France and Germany cannot straightforwardly be translated into English as <i>grammar school</i> , given the culture-specific (and even political) connotations of that term in English. In some systems, directionality can often be explained in a usage note.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.3.4	reliability code	en term: High Contracting Parties en reliability code: high en reference: Treaty on European Union fr term: Hautes Parties Contractantes fr reliability code: high fr reference: Traité sur l'Union européenne, Art. A	While reliability codes need to be used with care, they may help translators to assess the validity of a term. In order for this category to work as intended, reliability codes should, wherever possible, be associated with clear source information.

A.3 Data categories related to concept description

A.3.1 Domain and subdomain

This group of categories specifies data categories for the classification of concepts. Within a database or other terminology collection, a set of subject fields or some other form of classification codes will usually be defined.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.4	subject field	subject field: machine tools: boring, drilling en term: headstock fr term: poupée subject field: textile industry machines en term: headstock fr term: enrouleur hydraulique	This category is used to indicate the area of knowledge to which a term record is assigned. Where the subject field is based on a particular classification system or nomenclature rather than free text, information should be made available on that system or nomenclature. Subject field information can be of assistance in narrowing searches of particularly large terminology collections, although the effectiveness of this is highly dependent on consistency in subject field coding. In some ways more critically, subject field information can help the translator to determine which target language equivalent to use where equivalents may vary, for example from industry to industry.

A.3.2 Concept-related description

These data categories relate to the concept, rather than its manifestation in individual languages. Consequently they may often be unique at the level of the terminological entry (e.g. a single definition field per entry) and, when they are repeated across languages, the content will tend to be parallel.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.5.1	definition	en term: subsidiarity en definition: action which a subordinate or local body can effectively perform belongs to that level rather than to a dominant central body fr term: subsidiarité	A definition is a statement that describes a concept and permits its differentiation from other concepts, most importantly those whose linguistic manifestation is very similar. This category may

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.5.1 (continued)	definition (continued)	fr term: navarin d'agneau en term: navarin of lamb en definition: rich lamb or mutton stew cooked with root vegetables, usually including small onions and potatoes	also be very helpful in cases where a straightforward term equivalent proves difficult or impossible to find.
A.5.2	explanation	en term: ABS en full form: anti-blocking system en explanation: ABS prevents the wheels from blocking, thus allowing the brakes to operate safely	An explanation is a statement that describes and clarifies a concept and makes it understandable, but does not necessarily differentiate it from other concepts. In practice, explanations may not always need to be distinguished from definitions.
A.5.3	context	fr term: tablier fr context: le tablier comprend la couverture et la partie de l'ossature sensiblement horizontale (poutres, caissons, arcs très surbaissés) située sous la voie portée en term: bridge deck en term: cylindrical grinders en context: cylindrical grinders consume relatively little power fr term: rectificateur de surfaces cylindrique fr context: les rectificateurs de surfaces cylindriques consomment généralement peu d'électricité	This category can be used to record the part of a text in which a term occurs. This may provide important information about the meaning of the term and its usage.
A.5.5.1	figure	ISO 12620:1999, annex C, Figure C.4	The use of a diagram, photo or other graphic material to illustrate a concept or group of concepts may prove to be a clearer way of explaining the concept/concepts than a verbal definition.

A.3.3 Note

This category can be used for any kind of supplemental information which is felt to be useful but cannot readily be entered in a specific field.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.8	note		No specific examples are given here, as the category will typically contain information exemplified elsewhere in this annex for which the particular system in use provide no separate representation. This category may be appended to any of the other categories, and may be written in the language of that category.

A.4 Administrative data categories

A.4.1 Date

Dates are considered essential information in terminological entries because they provide information on how up-to-date the information is and make it possible to keep track of amendments to the entry.

The main date on an entry is usually the input date, but several dates may be desirable when different people create, update or review entries. Database software usually has a date stamp feature that can add the current date automatically. Dates may be associated with specific fields, but usually apply to the terminological entry as a whole.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.2.1.2	input date	en term: computer fr term: ordinateur input date: 1976-03-17	The input date shows when the terminological entry became part of the data collection. It is usually the main date on the entry and is considered to be essential information.
A.10.2.1.3	modification date	en term: computer fr term: ordinateur fr synonym: calculateur fr temporal qualifier: obsolete —OR— fr usage note: This meaning of calculateur is no longer valid. input date: 1976-03-17 modification date: last modified 1989-02-20	The modification date indicates when an entry was edited or updated. This is useful for determining how current the information is.
A.10.2.1.5	approval date	en term: captive screw fr term: vis imperdable input date: 1999-11-03 approval date: 1999-12-06	The approval date shows when the terminological entry was approved and is often associated with a review process or standardization. It may also be part of a quality management process.

A.4.2 Responsibility

This group of categories identifies the individuals who are responsible for the entry. It may be used for administrative purposes or to enable people consulting the entry to ask the original author, updater or other person responsible for further information. This information is often coded and may be added automatically, subject to system capabilities.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.2.2.2	inputter	en term: optical fiber amplifier fr term: amplificateur à fibre input date: 1997-10-15 inputter: CBO	The inputter is the person who enters the data or creates the entry. This information makes it possible for other people to consult the author of an entry for further information. This information may be coded and may be added automatically, subject to system capabilities.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.2.2.3	updater	en term: optical fiber amplifier en abbreviated form: OFA fr term: amplificateur à fibre input date: 1997-10-15 inputter: CBO modification date: last modified 1998-12-02 updater: MPA	The updater is the person who edited or otherwise modified the entry and is often included with the modification date. This information is useful for other people who consult the record. This information may be coded and may be added automatically, subject to system capabilities.
A.10.2.2.5	approver	en term: optical amplifier fr term: amplificateur optique input date: 1997-10-15 inputter: CBO modification date: last modified 1998-12-02 updater: MPA approval date: 1999-06-29 approver: ALA	The approver is the person who approves the terminological entry. This person is usually a reviser, terminologist or manager. Approval is generally part of a quality control process. This information may be coded and may be added automatically, subject to system capabilities.

A.4.3 Subset identifier

In some contexts, terminological entries may be specific to a customer or project. This group of categories is used to group and facilitate retrieval of such entries, and can provide important information on customer preferences. Some translators may prefer to have "duplicate" records for different customers or projects. Customer names and project names may be coded or may be attributes on a pull-down menu, for example.

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.3.1	customer subset	en subject field: Internet en term: cookie fr subject field: Internet fr term: cookie fr customer: A, C fr synonym: témoin fr customer: B	The customer identifier associates a term or a terminological entry with a particular customer and is especially useful for translators who work for more than one client. In this example, clients A and C use the main entry, but client B prefers the synonym.
A.10.3.3	project subset	en subject field: environment en term: biodiversity en synonym: biological diversity fr subject field: environnement fr term: biodiversité project: ISO 14000	The project identifier associates a term or a terminological entry with a particular project. For example the body of terminology used for the project may be specified or imposed by the customer. Also terms are often given very specific meanings for the purpose of a particular text, such as a standard. The project identifier means that the information on the record or may not be valid in another context.

A.4.4 Other administrative data categories

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.7	language symbol	en term: corrugated board fr term: carton ondulé de term: Wellpappe es term: cartão ondulado	The language symbol represents the name of the language. Such symbols are essential on multilingual terminological entries and are desirable on bilingual and unilingual entries as well. Language codes can be found in ISO 639.
A.10.15	entry identifier	entry identifier: 20001112001 en term: corrugated board fr term: carton ondulé de term: Wellpappe es term: cartão ondulado	The entry identifier is a code that serves as the unique identifier of the terminology record. Such identifiers can be very useful for record maintenance (filing, updating, approving, tracking) and for distinguishing easily between different records with the same term. Identifiers may comprise chronological numbers or combinations of dates, numbers and letters. They may be manually defined or generated automatically.
A.10.18	cross-reference	en term: analog computer see also: digital computer en term: intelligent terminal en synonym: programmable terminal antonym: <u>dumb terminal</u>	The cross-reference is a field or entry that directs the reader to another entry or location. There are various types of cross-references: <i>see, see also, homograph, antonym, permuted term, inverted term</i>. In a database, the term in the cross-reference may be entered as a hyperlink.
A.10.19	source	fr source: Ménard, Louis. Dictionnaire de la comptabilité et de la gestion financière. Montréal, Institut Canadien des Comptables Agréés, 1994. p. 73 en source: Perry, Leroy. Marketing Director, ABC Company Inc. March 2000 es source: Termite database, International Telecommunications Union http://www.itu.int/search/wais/Termite/index.html en source: ISO 10241:1992, <i>International terminology standards — Preparation and layout</i> . International Organization for Standardization, Switzerland, 1992. p. 10	A source represents unambiguous bibliographical information pertaining to a document or other information resource. Sources are strongly recommended for all of the information in a terminological entry. Different types of sources include dictionaries and encyclopedias, databases of terminological or other information subject-matter experts or organizations, textbooks and other documents, websites, advertising, periodicals, etc. Sources are very useful for a variety of reasons. The reliability of the information can often be

Item number (ISO 12620)	Name	Example	Explanation
A.10.19 (continued)	source (continued)	en source: Institute of Electrical and Electronics Engineers, USA, http://www.ieee.org/ fr source: Robert électronique, CD-ROM, 1998	determined from the source. A source is also a potential reference for other information or terms (supporting information such as telephone numbers or e-mail addresses may be included for subject-matter experts who are listed as sources). The Internet can provide very up-to-date information, sometimes as a hypertext link so that the original source can be consulted. Note, however, that Internet addresses and hyperlinks are subject to frequent change and it may be wise to include the organization's name. Sources may be coded or abbreviated. (A list of decoded sources will be required for reference purposes.)

A.5 Complete terminological entries — Samples

The following examples are based on authentic terminological entries from existing databases. These examples have been slightly modified to conform with the notation used in this International Standard.

A.5.1

entry number:	21509
subject field:	telecommunications, transmission equipment
en term:	optical-fiber amplifier
en abbreviation:	OFA
en synonym:	optical-fibre amplifier
en usage note:	"Optical-fiber amplifier" is the preferred North American term for this customer, "optical fibre amplifier" is the preferred term for Great Britain.
en synonym:	fiber-optic amplifier
en synonym:	fibre-optic amplifier
en synonym:	fiber amplifier
en definition:	amplifier that amplifies a signal carried on an optical fiber without converting it to an electrical signal and reconverts it back to an optical signal, using a pump, usually a laser, to provide the power for amplification of the optical signal
en note:	In the early days of fiber transmission systems, it was necessary to convert the optical signal to an electrical signal, regenerate the signal, then amplify it and convert it back to light pulses, then send it on its way.
see also:	erbium-doped fiber amplifier

en source: Weik, Martin H. Communications Standard Dictionary. Third Edition. Chapman & Hall, 1996. p. 663.

customer: NSE

input date: 1997-10-15

inputter: CBO

modification date: 1998-12-02

updater: MPA

approval date: 1999-06-29

approver: ALA

fr term: amplificateur à fibre

fr note: Les éléments de base d'un amplificateur à fibre sont la fibre dont le coeur contient des ions de terre rare et la pompe, c'est-à-dire une source qui, par l'intermédiaire d'un multiplexeur, envoie de la lumière dans la fibre, crée une inversion de population et permet ainsi de rendre ces ions actifs.

voir aussi: amplificateur à fibre dopée à l'erbium

fr source: France Télécom. Les télécommunications. Paris, X, A. Descours, 1993. p. 420.

fr source: Joindot, Irène, Michel Joindot et al. Les télécommunications par fibres optiques. Paris, Dunod et CNET-ENST, 1996. p. 226.

input date: 1997-10-30

inputter: RME

modification date: 1999-02-12

updater: ELA

A.5.2

entry identifier: 20001215021

subject field: Internet

project: ISO networking terminology

en term: electronic commerce

en synonym: e-commerce

en abbreviation: EC

en temporal qualifier: neologism

en definition: Commerce in which transactions are performed via a computer network in real time.

en note: Electronic commerce also includes transactions where there is a human participant, but the process is highly computerized, such as making purchases over the Internet.

en source: Committee Draft, ISO/IEC 2382-35: Information technology – Vocabulary – Networking November 2000.

en source: Downing, Douglas A., et al. Dictionary of Computer and Internet Terms. Sixth Edition. Hauppauge (New York), Barron's Educational Series, Inc., 1998. p. 149.

see also: electronic data interchange

input date: 2000-12-30

inputter: CBO

fr term: commerce électronique

fr source: Projet de comité, ISO/IEC 2382-35: Technologies de l'information – Vocabulaire Réseautique. Novembre 2000.

input date: 2000-12-30

inputter: CBO
de term: elektronischer Handel
de synonym: E-Kommerz
de source: Committee Draft, ISO/IEC 2382-35 – Vokabular der Informationsverarbeitung – Netstechnologie. November 2000.
input date: 2000-12-30
inputter: CBO

A.5.3

entry number: 123
subject field: Names
en term: International Organization for Standardization
en abbreviation: ISO
en deprecated term: International Standards Organization
en definition: worldwide federation of national standards bodies
fr term: Organisation internationale de normalisation
fr abbreviation: ISO
fr définition: fédération mondiale d'organismes nationaux de normalisation
source: ISO Central Secretariat, Geneva, Switzerland
input date: 1985-10-15
inputter: BEM

A.5.4

entry identifier: 20001112001
subject field: Pulp and Paper
en term: corrugated board
en synonym: corrugated fibreboard
en synonym: cardboard
en usage note: "Cardboard" is popular usage. It does not define a specific grade or product and generally is not used in the paper industry.
en definition: A pasted, single- or double-faced, multi-layered type of board in which the bottom or middle layer is fluted.
en source: Lavigne, John R. Pulp & Paper Dictionary. San Francisco, Miller Freeman Publications, Inc. 1986, p. 158, 134.
input date: 1991-05-26
inputter: GMB
fr term: carton ondulé
fr source: Norme française, NF Q 01-005, Papiers cartons et pâtes — Vocabulaire. Décembre 1979, p. 32
input date: 1992-06-30
inputter: BBA
de term: Wellpappe
es term: cartão ondulado

A.5.5

entry identifier:	369
en term:	bovine spongiform encephalopathy
en abbreviated form:	BSE
en variant:	mad cow disease
en usage note:	the term "mad cow disease" should be confined to colloquial language and should not be used in official texts or scientific reports.
fr term:	encéphalopathie spongiforme bovine
fr abbreviated form:	ESB
fr variant:	maladie de la vache folle
da term:	bovin spongiform encephalopati
da abbreviated form:	BSE
da synonym:	kogalskab
source	Terminology Office, European Commission, Luxembourg
input date:	2001-01-15
inputter:	IMHE

Bibliography

- [1] ISO 639-2:1998, *Code for the representation of names of languages — Part 2: Alpha-3 code*
- [2] ISO 690:1987, *Documentation — Bibliographic references — Content, form and structure*
- [3] ISO 690-2:1997, *Information and documentation — Bibliographic references — Part 2: Electronic documents or parts thereof*
- [4] ISO 704:2000, *Terminology work — Principles and methods*
- [5] ISO 1087-1:2000, *Terminology work — Vocabulary — Part 1: Theory and application*
- [6] ISO 1087-2:2000, *Terminology work — Vocabulary — Part 2: Computer applications*
- [7] ISO 1951:1997, *Lexicographical symbols and typographical conventions for use in terminography*
- [8] ISO 10241:1992, *International terminology standards — Preparation and layout*